

TARTU ÜLIKOOL
ÕIGUSTEADUSKOND
Eraõiguse osakond

Annika Allikas

**ÜHISKONNA ÜLDISE HEAOLU TASEME MÕJU MITTEVARALISE
KAHJU HÜVITISE SUURUSELE**
Magistritöö

Juhendaja
PhD Age Värv

Tallinn
2026

SISUKORD

SISSEJUHATUS	4
1. ÜHISKONNA ÜLDISE HEAOLU TASEME KRITEERIUM.....	7
1.1 ÜHISKONNA HEAOLU TASEMEGA ARVESTAMISE VAJALIKKUS.....	7
1.2 KRITEERIUMI AJALOOLINE TEKE JA ARENG EESTIS	9
1.3 EESTI KOHTULAHENDITE ANALÜÜS	11
1.3.1 Eesti kohtupraktika valim ja metoodika.....	11
1.3.1.1 Heaolu taseme kriteeriumi käsitlemise sagedus kohtupraktikas	12
1.3.1.2 Heaolu taseme kriteeriumi sisustamine kohtupraktikas	13
1.3.1.2.1 Keskmise brutokuupalga muutus.....	14
1.3.1.2.2 Keskmise brutokuupalga või miinimumkuupalga ja hüvitise suhe	16
1.3.1.2.3 Tarbijahinnaindeks	18
1.3.2 Probleemid praktikas.....	19
1.3.2.1 Vastuolud analüüsitud lahendites.....	19
1.3.2.2 Riigikohtu mittevaralise kahju nõuete analüüsid.....	21
1.3.2.2.1 Riigikohtu poolt läbi viidud mittevaralise kahju hüvitiste analüüside olemus	21
1.3.2.2.2 Mittevaralise kahju hüvitiste analüüside probleemid	26
1.3.3 Järeldused analüüsitud lahenditest	27
2 MAJANDUSLIKE NÄITAJATE MÕJU MITTEVARALISE KAHJU SUURUSELE EUROOPA INIMÕIGUSTE KOHTU PRAKTIKAS	30
2.1 EIÕK ALUSEL MÄÄRATAVATE KAHJUHÜVITISTE SUURUSE SEOS KOHALIKE MAJANDUSLIKE OLUDEGA	30
2.2 KOHALIKE MAJANDUSLIKE OLUDE MÕJU MITTEVARALISE KAHJU HÜVITISE SUURUSELE EIK PRAKTIKAS	32
2.2.1 Euroopa Inimõiguste Kohtu lahendite analüüs	32

2.2.2 Euroopa Inimõiguste Kohtu mittevaralise kahju hüvitiste suuruste analüüs	34
3. MAJANDUSLIKE NÄITAJATE MÕJU MITTEVARALISE KAHJU SUURUSELE SAKSAMAAL	36
3.1 MITTEVARALISE KAHJU HÜVITAMISE EESMÄRGID SAKSA ÕIGUSES	36
3.2 MITTEVARALISE KAHJU HÜVITISTE KOGUMIKUD	39
3.2.1 Valuraha tabelid Saksamaal.....	39
3.2.2 Mittevaralise kahju hüvitiste kogumike võrdlus Eesti ja Saksamaa vahel.....	41
3.3 MAJANDUSNÄITAJATE MÕJU MITTEVARALISE KAHJU HÜVITISE SUURUSELE SAKSAMAA KOHTUPRAKTIKAS	42
3.4 MAJANDUSLIKE NÄITAJATE ARVESTAMINE MITTEVARALISE KAHJU HÜVITISE MÄÄRAMISEL EESTI, EIK JA SAKSAMAA VÕRDLUSES.....	44
4. HEAOLU TASEMEGA ARVESTAMISE VÕIMALUSED EESTIS	46
4.1 ÜHISKONNA HEAOLU TASEME MÕÕTMISEKS SOBIV MAJANDUSLIK NÄITAJA	46
4.2 KOHTUPRAKTIKA ANALÜÜSIDE ÜHTNE METOODIKA	47
4.3 KOHTUPRAKTIKAS KASUTATAVATE VÕRRELDAVATE HÜVITISTE INDEKSEERIMINE.....	48
KOKKUVÕTE	50
THE IMPACT OF ECONOMIC CIRCUMSTANCES ON THE AMOUNT OF COMPENSATION FOR NON-PECUNIARY DAMAGE	53
KASUTATUD ALLIKAD.....	57

SISSEJUHATUS

Erinevalt varalisest kahjust ei ole mittevaralisel kahjul otsest rahalist väärtust. Võlaõigusseaduse (VÕS)¹ §-i 134 lõikes 2 on sätestatud põhimõtte, et mittevaralise kahju hüvitise suurus peab olema „mõistlik rahasumma“, aga seadus ei sisalda täpsemaid kriteeriume, kuidas mõistlikkuse sisu hüvitise suuruse määramisel sisustada. Seetõttu on mittevaralise kahju rahalise väärtuse suuruse mõõtmine jäänud ulatuslikult kohtute diskretsiooni küsimuseks. Selline süsteem annab kohtutele paindlikkuse arvestada iga juhtumi eripära, kuid samal ajal tõstatab küsimuse, milliste objektiivsete kriteeriumite alusel on võimalik tagada hüvitiste põhjendatus, võrreldavus ja õiglane tasakaal kannatanu huvide ning ühiskonna majandusliku reaalsuse vahel.

Üheks hüvitise suuruse määramise orientiiriks on alates 1998. aastast Riigikohtu poolt kasutusele võetud „ühiskonna üldise heaolu taseme“ kriteerium², mille kohaselt kahjuhüvitise suurus peab olema võrreldav ühiskonna üldise heaolu tasemega. 2024. aastal on Riigikohus selgitanud³, et seda, et hüvitiste suurus peavad vastama ühiskonna üldise heaolu tasemele ja olema võrreldavad, ei tule mõista selliselt, et varasem kohtupraktika seab mittevaralise kahju hüvitisele jäiga ülem- või alampiiri, vaid et kohtupraktika arenemiseks peavad hüvitised kaasas käima nii elukalliduse tõusu kui ka üldise heaolu kasvuga, samuti arvestama võimalik muutustega ühiskonna väärtushinnangutes. Samas lahendis on Riigikohus analüüsinud ühiskonna heaolu taseme mõõtmiseks hüvitise suuruse ja keskmise brutokuupalga suhet⁴ ning hinnanud tarbijahinnaindeksi ja keskmise brutokuupalga kasvu ajavahemikus, mil võrreldavad hüvitised välja mõisteti kuni konkreetse asjas lahendatav hüvitis välja mõisteti⁵. Kuivõrd enne 2024. aastat ei olnud Riigikohus käsitlenud ühiskonna üldise heaolu taseme mõõtmise võimalusi, on vajalik analüüsida, kuidas I ja II astme kohtud seda kriteeriumi praktikas rakendavad. Ühiskonna heaolu taseme kriteeriumi sisustamisest ja mõõtmisest ühtse arusaama puudumine mõjutaks otseselt mittevaralise kahju hüvitiste järjepidevust, läbipaistvust ja õiglust ning seeläbi ka kohtupraktika ühtsust.

¹ Võlaõigusseadus. - RT I, 11.11.2025, 16.

² RKTko 3-2-1-32-98.

³ RKTko 1-22-5835/33, p 32.

⁴ *Ibid*, p 38

⁵ *Ibid*, p 41.

Töö eesmärgiks on ühiskonna heaolu taseme kriteeriumi sisustamise ja rakendamise kaardistamine Eesti kohtupraktika analüüsi kaudu ning Saksamaa ja Euroopa Inimõiguste Kohtu (EIK) kohtulahendite uurimise teel pakkuda selle kriteeriumi sisustamiseks ja praktikas rakendamiseks võimalusi. EIK praktika on võrdluseks valitud, kuna selles on käsitletud riikide majandusliku taseme mõju hüvitistele, mis võimaldab hinnata EIK praktika võimalikku eeskujuna Riigikohtu loodud kriteeriumile, ning samas on võimalik analüüsida praktikast ka kriteeriumi rakendamise võimalusi. Saksamaa õiguse analüüs on põhjendatud, sest kuigi seal puudub otseselt „ühiskonna heaolu taseme“ mõiste, võimaldab ulatuslik kohtupraktika siiski hinnata majanduslike muutuste mõju hüvitiste suurusele ajas. Analüüsi tulemusel soovitakse välja selgitada, millised mõõdikud peaksid olema need, mille abil ühiskonna üldist heaolu taset mõõta ja kuidas need peaksid mõjutama mittevahalise kahju hüvitise suurust. Töö hüpotees on, et ühiskonna üldise heaolu taseme sisustamisel mittevahalise kahju hüvitiste suuruse hindamisel on kõige asjakohasem kasutada heaolutaseme hindamiseks tarbijahinnaindeksit, millega hüvitiste indekseerimine võimaldab säilitada hüvitiste reaalkaalu ning tagada nende võrreldavuse ajas.

Uurimisküsimused on järgmised:

1. millistele andmetele Eesti kohtud ühiskonna heaolu taset arvestades tuginevad ja kuidas see mõjutab mittevahalise kahju hüvitise suurust;
2. kuidas põhjendab ja sisustab ühiskonna heaolu taseme kriteeriumit Euroopa Inimõiguste Kohus,
3. kuidas arvestatakse majanduslike näitajate mõju hüvitistele Saksa kohtupraktikas.

Metodoloogiliselt on töös kasutatud kohtupraktika analüüsi ja võrdlevat meetodit. Magistritöö koosneb neljast peatükist. Esimeses peatükis käsitletakse mittevahalise kahju olemust ning Riigikohtu praktikas kujunenud „ühiskonna üldise heaolu taseme“ kriteeriumi kujunemist. Samuti analüüsitakse Eesti kohtupraktikat ning Riigikohtu koostatud mittevahalise kahju hüvitiste analüüsi. Kohtupraktika valim moodustub esimese ja teise astme kohtu lahenditest, mis olid leitavad xLaw⁶ andmebaasi otsingu abil, kombineerides märksõnu „VÕS § 134“ ja „ühiskonna heaolu“. Esimene esimese astme kohtu lahend, mis valimisse kuulub, on avaldatud 26. juunil 2006. aastal, ning viimane lahend 10. veebruaril 2026. Esimene teise astme kohtu lahend on avaldatud 3.

⁶ xLaw. - <https://get.xlaw.eu/#xlaw> (28.04.2026).

1. ÜHISKONNA ÜLDISE HEAOLU TASEME KRITEERIUM

1.1 ÜHISKONNA HEAOLU TASEMEGA ARVESTAMISE VAJALIKKUS

Riigikohus on selgitanud, et mittevaraline kahju seisneb isiku hingelistes (nt alandatus, solvumine, hirm, nõrdimus, mure, kaotusvalu) või füüsilistes kannatustes⁹ ning isiku heaolu languses, mis on tingitud ajutisest või püsivast piirangust isiku tegevuses ning elukorralduses, või põhjendatult loodetud heaolu loomise võimaluse kaotuses¹⁰. Selliste rikkumiste rahaline hindamine nõuab õigusselguse ja -kindluse tagamiseks objektiivset lähenemist või vähemalt objektiivsuse poole püüdlemist, kuna nimetatud kahjud ei ole rahaliselt mõõdetavad. Riigikohtu praktika järgi määrab kohus mittevaralise kahju hüvitise suuruse kindlaks oma siseveendumise kohaselt ja kõiki asjaolusid arvestades, sest valu mõõtmine ei ole objektiivselt võimalik.¹¹ Riigikohtu tsiviilkolleegium on 12. märtsil 1998. a tehtud otsuses¹² selgitanud, et moraalne kahju ei ole otseselt rahas mõõdetav, selle eest makstav rahaline hüvitis on ühiskonnas kokkuleppeline ja peab muu hulgas olema võrreldav ühiskonna üldise heaolu tasemega. Selles lahendis tugines kohus hüvitise suuruse määramisel kuni 2002. aastani kehtinud tsiviilseadustiku üldosa seadustiku¹³ § 172 lõikele 4, mille kohaselt tuli hüvitise suuruse määramisel arvestada moraalset kahju ulatust ja iseloomu. Pärast seda lahendit on Riigikohus järjepidevalt mittevaralise kahju arvestamisel ühiskonna üldise heaolu tasemele viidanud¹⁴, kuid polnud kuni 2024. aastani üheski lahendis määratud heaolu taseme sisuliseks mõõtmiseks sobivaid majandusnäitajaid ega nende konkreetset mõju hüvitise suurusele.

2024. aastal tehtud lahendis on riigikohus selgitanud hüvitise võrreldavuse osas¹⁵, et varasem kohtupraktika ei sea mittevaralise kahju hüvitistele jäika ülem- ega alampiiri, vaid pigem peavad

⁹ RKHKo 3-3-1-27-02, p 14.

¹⁰ RKTKo 3-2-1-111-96.

¹¹ Varul, P. jt (koost). Võlaõigusseadus I. Üldosa (§§ 1-207). Komm vlj. Tallinn: Juura 2006, lk 454.

¹² RKTKo 3-2-1-32-98.

¹³ Tsiviilseadustiku üldosa seadus. Kehtivusaeg 01.09.1994 kuni 01.07.2002. - RT I 1994, 53, 889.

¹⁴ Näitena lahendid RKTKo 3-2-1-80-13 p 20; RKTKo 3-2-1-18-13 p 26; RKKKo 3-1-1-116-12 p 18; RKKKo 3-1-1-57-10 p 26; RKTKo 3-2-1-159-09 p 13; RKTKo 3-2-1-19-08 p 13 jt.

¹⁵ RKTKo 1-22-5835/33, p 32.

hüvitised ajas arenema kooskõlas elukalliduse tõusu, üldise heaolu kasvu ning ühiskondlike väärtushinnangute muutumisega. Samas lahendis on Riigikohus analüüsinud ühiskonna heaolu taseme mõõtmiseks hüvitise suuruse ja keskmise brutokuupalga suhet¹⁶ ning hinnanud tarbijahinnaindeksi ja keskmise brutokuupalga muutuseid võrreldavate hüvitiste ja konkreetse lahendi tegemise vahelisel ajaperioodil.¹⁷ Otsuses tuuakse välja, et aastatel 2016–2020 tõusis Eestis nii elatus- kui ka hinnatase ning ringkonnakohtu analüüsitud varasemad mittevahalise kahju hüvitised hoopis vähenesid, mis osutab asjaolule, et analüüsidest kajastatav kohtupraktika võib olla suuresti mõjutatud üksikjuhtumitest ja selle põhjal arvestatud keskmise hüvitise (ega mediaanhüvitise) suurus pole kuigivõrd esinduslik näitaja.¹⁸ Riigikohus jõudis selles lahendis järeldusele, et ringkonnakohus, olles tühistanud maakohtu väljamõistetud mittevahalise hüvitise otsuse põhjusel, et hüvitis ei olnud ringkonnakohtu hinnangul võrreldav kohtupraktikas varasemalt väljamõistetud hüvitistega, kohaldas materiaaõigust vääralt¹⁹.

Sellest lahendist koorub välja kaks olulist küsimust. Esiteks, kui Riigikohus on seisukohal, et mittevahalise kahju analüüsidest kajastatavad keskmised ja mediaan mittevahalise kahju hüvitised pole kuigivõrd esinduslik näitaja, sest need on mõjutatud üksikjuhtumitest, siis kuivõrd õige on kohtupraktikas nendes avaldatud vahemikele tuginemine? Kuna praktikas kasutatakse sageli just varasemate lahendite hüvitisvahemikke ning keskmisi väärtusi võrdlusbaasina ning nenditakse, et hüvitis jääb kohtupraktikas väljamõistetud hüvitiste piirsesse²⁰, siis vajab nendes sisalduvade hüvitisvahemike tõendiväärtus eraldi hindamist. Teiseks on Riigikohtu praktikast tuletatavad nüüdseks kaks mõõdikut, mille abil võiks ühiskonna heaolu taset mõõta: need on keskmine brutokuupalk ja tarbijahinnaindeks. Ühiskonna heaolu taset võiksid veel väljendada majandusnäitajad nagu sisemajanduse koguprodukt, sissetulekute kasv, inflatsioon ja tarbijahinnaindeks, sest kõik need mõõdikud ja nende muutused ajas peegeldavad ühiskonna võimekust tagada oma liikmetele vajalikud ressursid. Kohtupraktika järgi on mittevahalise kahju hüvitise eesmärk väljendada ühiskonna hukkamõistu rikkujate õigusvastasele teole ja anda leevendust kannatanule²¹. Nende eesmärkide saavutamise eeldab, et hüvitisel on tegelik väärtus ka majanduslikus mõttes. Kui hüvitis ei ole kooskõlas ühiskonna majandusliku heaolutasemega,

¹⁶ *Ibid*, p 38

¹⁷ *Ibid*, p 41.

¹⁸ *Ibid*, p 42.

¹⁹ *Ibid*, p 44.

²⁰ Näitena lahendid TMKo 08.01.2021, 2-20-12562/18, p 28; HMKo 08.07.2021, 2-19-17902/32, p 189-190, 202-203; HMKo 23.12.2022, 2-21-8880/27, p 94 ja 96; HMKo 14.06.2023, 2-20-5422/51, p 13.

²¹ RKTko 3-2-1-105-01.

võib see vähendada nii kompensatoorset kui ka preventiivset mõju. Järelikult võivad kõik viidatud mõõdikud ja nende muutused olla mittevaralise kahju hüvitise suuruse määramisel relevantset.

Heaolu taseme hindamine ei piirdu üksnes majanduslike näitajatega. Teoreetiliselt hõlmab heaolu ka subjektiivset rahulolu, turvatunnet ja ühiskondlikku sidusust. Kuigi mittevaralise kahju kontekstis keskendutakse eeskätt majanduslikele mõõdikutele, tuleb arvestada ka ühiskonna õiglustaju ja võrdsuspõhimõtet. Maakohtu kohtunik Piret Liivo on 2025. aastal selgitanud, et liiga väikesed hüvitised tekitavad kannatanule täiendava trauma, marginaliseerides tema kannatusi.²² See, milline hüvitis on liiga väike, sõltub aga ühiskonna heaolutasemest.

1.2 KRITEERIUMI AJALOOLINE TEKE JA ARENG EESTIS

Ühiskonna üldise heaolu taseme kriteeriumi kujunemise mõistmine eeldab tagasipöördumist Eesti 1990. aastate lõpu kohtupraktikasse, mil Eesti kohtusüsteem seisis silmitsi ülesandega kohandada Nõukogude Liidust pärinev õigusruum Euroopa õigusruumile iseloomuliku isikukahju hüvitamise mudeliga. Just selles perioodis said alguse mitmed mittevaralise kahju hüvitamise põhikriteeriumid, millest üks on „ühiskonna üldise heaolu taseme“ kriteerium. 1990. aastatel tekkisid esimesed kohtuvaidlused mittevaralise kahju hüvitamise üle, sest enne Põhiseaduse²³ (PS) jõustumist 1992. aastal puudus üldse materiaalõiguslik alus (PS § 25) mittevaralise kahju hüvitamiseks²⁴. Riigikohtul tuli seetõttu kujundada põhimõtted, mis võimaldaks kohtutel tagada, et mittevaralise kahju hüvitise suurus oleks võimeline saavutama oma eesmärgi. Sel ajal kehtinud tsiviilseadustiku üldosa seaduse²⁵ § 172 lg 4 nägi ette, et hüvitise suuruse määramisel peab kohus arvestama tekitatud moraalse kahju ulatust ja iseloomu ning kahju tekitanu süü astet, kuid ei andnud täpsemaid suuniseid, kuidas need asjaolud hüvitise suurust mõjutavad.

Perioodi ajakirjandusallikatest nähtub, et esimesed mittevaralise kahju nõuded olid väga erinevad. Näiteks 1994. aastal esitas hageja peaministri ja Riigikantselei vastu moraalse kahju nõude 10

²² HMKo 27.11.2025, 1-25-4145/25, p 82.

²³ Eesti Vabariigi põhiseadus. - RT I, 11.04.2025, 3.

²⁴ RKTko 3-2-1-37-06, p 10.

²⁵ Tsiviilseadustiku üldosa seadus. Kehtivusaeg 01.09.1994 kuni 01.07.2002, § 172 lg 4.

miljonit krooni²⁶ (639 116 eurot²⁷). Samal aastal hinnati pangaröövile järgnenud moraalset kahju isegi miljardites kroonides²⁸ (1 miljard krooni on 63,9 miljonit eurot). Samas esines ka oluliselt väiksemaid nõudeid, 1995. aastal on näiteks hagetud 50 000 krooni (3 196 euro) suurust kahjuhüvitist.²⁹ 1996. aastal avaldatud artiklis käsitletakse au teotamisega tekitatud moraalse kahju kaasuseid, kus nähtub, et aastatel 1994-1996 on hagetud mittevahalist kahju summades 500 000 krooni (31 956 eurot), 100 000 krooni (6 391 eurot), kuid ka summades vahemikus 20 000 kuni 50 000 krooni³⁰ (1 278 kuni 3 196 eurot). Samal ajal oli keskmine brutokuupalk 1994. aastal 90 eurot, 1995. aastal 133 eurot ja 1996. aastal 169 eurot.³¹ Niisiis on esimese näite puhul hagetud summat, mis vastas 7 101 kuu või 592 aasta keskmisele kuupalgale ja kaasuseid analüüsivate artiklite puhul vastavad summad umbes 1 kuni 29 aasta keskmisele palgale. Lahendis, milles Riigikohus 1998. aastal muuhulgas heaolutaseme kriteeriumi kasutusele võttis, lahendati 500 000 krooni suurust mittevahalise kahju nõuet³², mis vastas 1998. aastal 134 kuu või 11 aasta keskmisele kuupalgale³³. Nimetatud summad ja nende suhted keskmise brutokuupalgaga on kujutatud ka Tabelis 1.

Tabel 1: Mittevahalise kahju nõuded ja nende suhe keskmise brutokuupalgaga eurodes.

Aasta	1994	1994	1995	1996	1996	1998
Hüvitisnõude suurus eurodes	639 116	31 956	3 196	6 391	1 278	31 956
Keskmine brutokuupalk eurodes	90	90	133	169	169	239
Hüvitise ja keskmise brutokuupalga suhe	7 101:1	355:1	24:1	38:1	8:1	134:1

Allikas: Artiklid viidetes 26, 28-39; Statistikaamet. Statistika andmebaas. PA92: Keskmine brutokuupalk (1992-2000, kvartalid).

Andmed näitavad, et hüvitiste ja keskmise sissetuleku suhtarvud varieerusid väga suures ulatuses. See viitab sellele, et varajases staadiumis puudus ühtne arusaam mittevahalise kahju rahalisest ulatusest ning puudus ka objektiivne orientiir, mille alusel hinnata hüvitiste proportsionaalsust.

²⁶ Sandre, A. Toomepuu *versus* Laar ja Riigikantslei. Hommikuleht: üle-eestiline päevaleht, nr 34 (334). Tallinn: 1994, lk 3.

²⁷ Siin ja edaspidi: 1 euro on võrdne 15,6466 krooniga.

²⁸ Aule, E. Röövlid tülitasid pank. Post: rahva tõeline hääl, nr 349. Tallinn: 1994, lk 2.

²⁹ Relvaäriiga seotud Olev Salustel võib olla teisigi patte. Virumaa teataja, nr 120. Rakvere: Eesti Ajaleht 1995, lk 2.

³⁰ Liiva, T. Au teotamisega tekitatud moraalse kahju hüvitamine. Post: rahva tõeline hääl, nr 912. Tallinn: 1996, lk 5-11.

³¹ Statistikaamet. Statistika andmebaas. PA92: Keskmine brutokuupalk (1992-2000, kvartalid). -

[https://andmed.stat.ee/et/stat/Lepetatud_tabelid__Majandus.%20Arhiiv__Palk%20ja%20toojekulu.%20Arhiiv/PA92/table/tableViewLayout2, I kvartal \(27.04.2026\).](https://andmed.stat.ee/et/stat/Lepetatud_tabelid__Majandus.%20Arhiiv__Palk%20ja%20toojekulu.%20Arhiiv/PA92/table/tableViewLayout2, I kvartal (27.04.2026).)

³² RKTko 3-2-1-32-98.

³³ Statistikaamet. Statistika andmebaas. PA92: Keskmine brutokuupalk, I kvartal, 1998 (27.04.2026).

1997. aastal märkis Riigikohtu kohtunik Henn Jõks, et moraalise kahju hüvitamine rahas on uudne ning loodetavasti kujuneb aja jooksul välja ühtne ja õiglane kohtupraktika.³⁴ Eelnevast võib järeldada, et ühiskonna üldise heaolu taseme kriteeriumi esmane eesmärk ei olnud abstraktne heaolu mõõtmine, vaid eelkõige kohtupraktika ühtlustamine, ebaoproportsionaalselt suurte nõudete piiramine ning tagamine, et hüvitise suurus oleks kooskõlas inimeste elatustasemega ja riigi majandusliku arenguga ega muutuks rikastumise võimaluseks. Kuigi ühiskonna heaolu taseme kriteeriumi võib pidada Eesti mittevaralise kahju hüvitamise süsteemi kujunemisel oluliseks põhimõtteks, ei ole seda teoreetilises õiguskirjanduses ega Riigikohtu hilisemas praktikas piisavalt sisustatud, et võimaldada üheselt mõistetavaid järeldusi selle täpse sisu, eesmärgi või rakendamise kohta.

1.3 EESTI KOHTULAHENDITE ANALÜÜS

1.3.1 Eesti kohtupraktika valim ja meetoodika

Kohtupraktikast ülevaate saamiseks uuriti esimese ja teise astme kohtu lahendeid, mis olid leitavad xLaw³⁵ andmebaasi otsingu abil ning milles mõisteti välja mittevaralise kahju hüvitis või analüüsiti selle suurust ja samaaegselt kohtuotsuse põhjendustes viidati ka ühiskonna üldise heaolu kriteeriumile. Lahendeid filtreeriti, valides esimese või teise astme kohtud ja otsides märksõnu „VÕS § 134“ ja „ühiskonna heaolu“. Valimisse arvati üksnes need lahendid, kus kohus oli üheaegselt mittevaralise kahju hüvitise välja mõistnud või selle suurust analüüsinud ning vähemalt viidanud Riigikohtu praktikale ühiskonna heaolu tasemega kooskõla osas. Esimene otsingutulemus, milles I astme kohus on ühiskonna heaolu kriteeriumiga arvestanud, on avaldatud 26. juunil 2006. aastal, ning viimane lahend 10. veebruaril 2026. Esimene II astme kohtu lahend on avaldatud 3. veebruaril 2009. aastal ning viimane lahend 22. detsembril 2025. Seega hõlmab analüüs ligikaudu kahekümne aasta pikkust kohtupraktikat.

³⁴ Jõks, H. Moraalse kahju hüvitamisest. Wõrumaa teataja, nr 38: Juriidiline lisa, nr 2 (20). Võru: AS Võru teataja 1997, lk 2.

³⁵ xLaw. - <https://get.xlaw.eu/#xlaw> (28.04.2026).

Valimisse kuulunud esimese astme kohtu 231 lahendit jagunevad järgmiselt: tsiviilasju on kokku 76 lahendit (32,9%), haldusasju kokku 2 lahendit (0,9%) ja kriminaalasju kokku 153 lahendit (66,2%). Teise astme kohtute 123 lahendit jagunevad järgmiselt: tsiviilasju on kokku 55 lahendit (44,7%), haldusasju kokku 1 lahend (0,8%) ja kriminaalasju kokku 67 lahendit (54,5%). Autor märgib, et see jaotus on esitatud informatiivsel eesmärgil, sest analüüs ei keskendu eraldi õigusharude vaheliste erinevustele. Analüüsi eesmärgil püstitati järgmised uurimisküsimused:

1. Kui suur osa valimisse kuuluvatest kohtulahenditest arvestab ühiskonna heaolu tasemega mittevaralise kahju hüvitise suuruse määramisel?
2. Mille kaudu üldise ühiskonna heaolu taseme mõistet sisustatakse ja analüüsitakse?
3. Millistele andmetele või näitajatele kohtud ühiskonna heaolu taseme hindamisel viitavad?

1.3.1.1 Heaolu taseme kriteeriumi käsitlemise sagedus kohtupraktikas

Mõiste „ühiskonna üldine heaolu tase“ on kasutusel suurel hulgal kohtulahendites, sest VÕS § 134 annab xLaw otsingu järgi kokku 1 483 tulemust esimese ja teise astme kohtu lahendites, millest 354 sisaldavad viidet ühiskonna heaolu taseme kriteeriumile. See tähendab, et kriteeriumile viidatakse ligikaudu 24% lahendites ehk umbes igas neljandas lahendis. Oluline on tähele panna, et selle töö valimi hulka ei kuulnud lahendid, kus hüvitist välja ei mõistetud, kuid milles sisalduvad siiski viited heaolutasemele. Seetõttu võib eeldada, et kriteeriumile viitamine mittevaralise kahju nõude lahendamisel on tegelikkuses sagedam.

Esimese astme kohtute 231 lahendist põhjendati 19-s (8,2%), miks hüvitis on või ei ole ühiskonna üldise heaolu tasemega kooskõlas, ning analüüsiti seda sisuliselt, kasutades konkreetseid allikaid või majandusnäitajaid.³⁶ Teisisõnu piirduti 92,8% lahenditest kriteeriumi mainimise või kooskõla kinnitamisega ilma numbriliste või kontrollitavate põhjendusteta. Nendest 19-st lahendist, kus kriteeriumit sisuliselt analüüsiti, olid 16 lahendit (84,2%) kriminaalasjad. Teise astme kohtute 123 lahendis viidati mittevaralise kahju määramisel ühiskonna üldise heaolu taseme kriteeriumile või hinnati maakohtu hüvitise kooskõla sellega, kuid lahendeid, kus esines sisuline analüüs ja sidumine konkreetse majandusnäitajaga, oli 14 (11,4%). Sarnaselt esimese astme kohtute lahenditele ei arvestatud siia hulka lahendeid, kus küll märgiti, et ühiskonna heaolu tase on muutunud või et seda

³⁶ Lahendeid, kus kohus viitas näitajate suurenemisele, kuid ühtegi numbrit ei käsitletud, ei loeta siia alla. Sellised on näiteks väited, et „inimeste sissetulekud on suurenenud“ või „arvestades elukalliduse tõusu, ...“.

tuleb arvesse võtta, kuid seda ei põhjendatud ühegi konkreetse näitaja kaudu. Nendest 14-st lahendist 2 olid tsiviilasjad (14,3%) ja 12 kriminaalasjad (86,7%). Esimese ja teise astme kohtutes on kokku analüüsitud majandusnäitajaid 33 lahendis, s.t 9,3%-s lahenditest, kui kriteeriumit on mainitud ning hüvitise suuruse kohta on antud hinnang.

Eelnevast järeldub, et enamasti piirduakse Riigikohtu praktika refereerimisega, sidumata konkreetset hüvitist heaolu taseme kriteeriumi sisulise analüüsiga. Kohtud viitavad ligikaudu 90% analüüsitud lahendites sellele, et hüvitis peab vastama ühiskonna üldisele heaolutasemele, et see „ei tohi olla ühiskonna heaolu tasemega vastuolus“ või väidavad, et „mittevaralise kahju suurus on kooskõlas ühiskonna heaolutasemega“³⁷, kuid põhjendused, millest selline kooskõla või mittevastavus tuleneb, on enamasti pealiskaudsed või puuduvad üldse. Seega võib järeldada, et ühiskonna üldise heaolu taseme kriteerium täidab kohtupraktikas sageli deklaratiivset rolli, kuid selle sisuline rakendamine konkreetsete majandusnäitajate kaudu on suhteliselt haruldane.

Järgnevates alapeatükkides käsitletakse kohtulahenditest leitud erinevaid lähenemisi ühiskonna heaolu mõõtmisele, olenemata sellest, millisele tulemusele jõuti, ehk kas nõutav hüvitis on või ei ole heaolutasemega kooskõlas. Selliseid lahendeid, kus majanduslikku näitajat pole konkreetset esitatud, näiteks väide, et kahju suuruse määramise aluseks võetud kohtupraktika analüüs on aegunud, arvesse võetakse elukalliduse tõusu või et ühiskonna heaolu tase ei ole muutunud, ei analüüsita. Sellistest väidetest ei ole võimalik üheselt ja selgelt järeldada, kuidas ühiskonna üldise heaolu taseme mõistet sisustati.

1.3.1.2 Heaolu taseme kriteeriumi sisustamine kohtupraktikas

Kõige sagedamini sisustasid kohtud ühiskonna üldist heaolu taset keskmise brutokuupalga muutuste kaudu - seda tegid I astme kohtud 10-s lahendis 19-st³⁸. Teise astme kohtutes viidati 10 lahendis 14-st keskmise palga muutustele ühiskonna heaolu taseme tõusu põhjendamiseks³⁹.

³⁷ Näitena lahendid HMKo 11.10.2018, 1-18-3901/50, lk 11; TMKo 30.04.2020, 2-20-972/7, p 14; TrtRnKo 27.06.2011, 2-10-16044/26, p 9; TlnRnKo 16.01.2019, 2-17-11523/63, p 18.2.

³⁸ HMKo 26.07.2016, 1-15-10119/38, lk 25; TMKo 29.11.2016, 1-15-5574/71, III, 3.; HMKo 13.01.2016, 1-15-9878/11, lk 12; TMKo 21.12.2016, 1-16-1830/34, p 9; HMKo 25.05.2016, 1-16-2655/11, lk 9; TMKo 06.01.2017, 1-16-9178/19, lk 11; HMKo 26.10.2020, 1-20-1414/36, p 89; HMKo 02.05.2022, 1-21-8108/20, p 28; TMKo 10.06.2024, 1-24-1088/14, p 66; TMKo 08.05.2024, 2-20-14816/146, p 166.

³⁹ TrtRnKo 04.11.2020, 1-20-4198/31, lk 10; TlnRnKo 05.12.2022, 1-22-3049/24, p 9; TrtRnKo 11.09.2024, 1-23-4097/51, p 104; TlnRnKo 16.05.2014, 1-13-11316/37, p 9; TlnRnKo 16.08.2015, 1-15-1657/33, p 9.1; TlnRnKo

Keskmise või miinimumpalga ja hüvitise suhet analüüsiti esimeses kohtuastmes seitsmes lahendis⁴⁰ ja teises astmes neljas lahendis⁴¹. Tarbijahinnaindeksit, ostujõudu või elukalliduse muutust arvestati kohtute poolt seitsmel korral, millest viis olid esimese astme ja kaks teise astme kohtutes⁴². Muid majandusnäitajaid kohtud ei kasutanud⁴³. Tulemused on kuvatud kohtute lõikes ka Tabelis 2 ning seal viidatud numbrid on eelnevatest suuremad seetõttu, et mõnes lahendis analüüsiti rohkem kui ühte näitajat ning sel juhul on lahendid kajastatud mõlemas tulbas. Analüüsi tulemused viitavad sellele, et ühiskonna üldise heaolu taseme kriteeriumi sisustamine kohtupraktikas põhineb kolmel majandusnäitajal ning puudub ühtne metoodiline lähenemine.

Tabel 2: Majandusnäitajad kohtute praktikas

Kohus		Keskmise kuupalga muutus	Keskmise kuupalga ja hüvitise suhe	Miinimumpalga ja hüvitise suhe	Tarbijahinna-indeks/ostujõud
Maakohus	TMK	5	2	0	4
	HMK	5	2	1	1
	PMK	0	1	2	0
	VMK	0	0	1	0
	Kokku	10	5	4	5
Ringkonna-kohus	Tln Rn	8	0	0	1
	Trt Rn	2	4	0	1
	Kokku	10	4	0	2
I ja II aste	Kokku	20	9	4	7

Allikas: Viited 35-39.

1.3.1.2.1 Keskmise brutokuupalga muutus

14.10.2015, 1-15-4232/18, p 7.3; TlnRnKo 22.02.2016, 1-15-7843/22, p 11.2; TlnRnKo 16.03.2016, 1-15-8718/29, p 15.2; TlnRnKo 15.12.2016, 1-16-4071/36, p 12.3.3; TlnRnKo 22.12.2025, 1-25-1965/40, p 37; TrtRnKo 18.12.2025, 1-25-585/29, p 74; TrtRnKo 28.06.2024, 2-22-15847/47, p 10.

⁴⁰ PMKo 23.02.2017, 1-16-10882/14, lk 10; HMKo 19.05.2016, 1-16-128/11, lk 11; PMKo 29.11.2019, 1-19-8104/27, p 73; HMKo 27.11.2025, 1-25-4145/25, p 82; TMKo 22.03.2017, 2-16-6002/35, p 6; TMKo 08.05.2024, 2-20-14816/146, p 166; VMKo 12.12.2013, 2-12-35281/39, p 42.

⁴¹ TrtRnKo 11.09.2019, 1-19-465/66, lk 7; TrtRnKo 11.09.2024, 1-23-4097/51, p 104; TrtRnKo 28.06.2024, 2-22-15847/47, p 10; TrtRnKo 10.05.2013, 2-12-5593/29, p 9.

⁴² TMKo 29.11.2016, 1-15-5574/71, III, 3.; TMKo 21.12.2016, 1-16-1830/34, p 9; TMKo 22.06.2022, 1-22-957/15, p 37; TMKo 23.01.2024, 1-23-4097/44, p 40-41; TMKo 08.05.2024, 2-20-14816/146, p 167; HMKo 14.08.2023, 2-23-7499/15, p 19; TrtRnKo 7.11.2023, 1-22-5835/25, p 59-60; TlnRnKo 22.12.2025, 1-25-1965/40, p 37.

⁴³ TMKo 23.01.2024 lahendis nr 1-23-4097/44 viidatakse Saksamaal mittevaralise kahju hüvitiste suuruse kasvamisele ajas ja märgitakse, et Eesti SKP moodustab 69% Saksamaa SKP-st. Argumenteeritakse, et hüvitis peaks olema Euroopa riikides sarnane, kuid SKP-ga ei põhjendata Eesti ühiskonna heaolu taseme muutust, vaid Saksamaa eeskujul hüvitiste suurendamist võrdsuspõhimõtte tõttu.

Harju Maakohus on 2016. aasta lahendis⁴⁴ leidnud, et kuigi brutokuupalk on 2008. aastaga võrreldes 257 euro võrra suurenenud, siis elu on läinud kallimaks ning seetõttu ei ole ühiskonna heaolu tase muutunud. Veidi hiljem avaldatud kriminaalasja otsuses⁴⁵ leiti aga, et ühiskonna heaolu tase on 2008. aastaga võrreldes mõnevõrra tõusnud ja põhjenduseks on toodud brutokuupalga tõus 234 eurot. Umbes kuu aega hiljem avaldatud lahendis⁴⁶ jääb Harju Maakohus samale seisukohale. 2020. aastal on Harju Maakohus võrrelnud, et 2017. aasta kohtupraktika analüüsi järgselt on keskmine palk tõusnud (265 eurot) ning seega ühiskonna heaolu tase samuti.⁴⁷ Samal seisukohal ollakse 2022. aasta kriminaalasja lahendis.⁴⁸

Tartu Maakohus võttis 2016. aastal kahes kriminaalasjas hüvitist välja mõistes arvesse, et keskmine brutokuupalk on 2008. aastast kuni 2016. aastani tõusnud.⁴⁹ Samas kohtus analüüsiti 2017. aastal kriminaalasjas⁵⁰, et kuna kaheksa aasta jooksul on brutokuupalk tõusnud 758 eurolt 1067 eurole, tuleb hüvitist proportsionaalselt suurendada. 2024. aastal tehtud lahendis analüüsitakse samuti brutokuupalga muutuseid aastatel 2017-2024 ning tehakse järeldus, et tõus annab indikatsiooni raha väärtuse muutusest, mida tuleb varasemate aastate kohtupraktikat analüüsides arvesse võtta.⁵¹ Samal aastal selgitati samas kohus, et brutokuupalga tõus indikeerib heaolu taseme tõusu.⁵²

Tallinna Ringkonnakohtu kriminaalkollegium leidis 2014. aastal, et heaolu tase on tõusnud, kuna keskmine palk on tõusnud 852 eurolt 943 eurole.⁵³ Samale seisukohale jäi Tallinna Ringkonnakohtu kriminaalkollegium ka 2015. aastal.⁵⁴ 2008. aastaga võrreldes keskmise palga tõusu põhjal on heaolu taset hinnanud veel neli kriminaalkollegiumi ja jõudnud samale järeldusele.⁵⁵ 2022. aastal on Tallinna Ringkonnakohtu kriminaalkollegium pidanud mõistetavaks, et maakohtu välja mõistetud hüvitis on võrreldes varasemalt välja mõistetud hüvitistega suurem, kuna keskmine brutokuupalk on vahepeal tõusnud.⁵⁶ 2025. aasta lõpus on Tallinna

⁴⁴ HMKo 13.01.2016, 1-15-9878/11, lk 12.

⁴⁵ HMKo 25.05.2016, 1-16-2655/11, lk 9.

⁴⁶ HMKo 26.07.2016, 1-15-10119/38, lk 25.

⁴⁷ HMKo 26.10.2020, 1-20-1414/36, p 89.

⁴⁸ HMKo 02.05.2022, 1-21-8108/20, p 28.

⁴⁹ TMKo 29.11.2016, 1-15-5574 III, 3.; TMKo 21.12.2016, 1-16-1830/34, p 9.

⁵⁰ TMKo 06.01.2017, 1-16-9178/19, lk 11.

⁵¹ TMKo 10.06.2024, 1-24-1088/14, p 66.

⁵² TMKo 08.05.2024, 2-20-14816/146, p 166.

⁵³ TlnRnKo 16.05.2014, 1-13-11316/37, p 9.

⁵⁴ TlnRnKo 16.08.2015, 1-15-1657/33, p 9.1.

⁵⁵ TlnRnKo 14.10.2015, 1-15-4232/18, p 7.3.; TlnRnKo 22.02.2016, 1-15-7843/22, p 11.2; TlnRnKo 16.03.2016, 1-15-8718/29 p 15.2; TlnRnKo 15.12.2016, 1-16-4071/36, p 12.3.3.

⁵⁶ TlnRnKo 05.12.2022, 1-22-3049/24, p 9.

Ringkonnakohtus analüüsitud, et maakohtu otsus on tehtud 2025. aastal ning otsuses kasutatud lahendid on 2019. aastast, kusjuures keskmine brutokuupalk on vahepeal tõusnud ligi 800 eurot või 60%⁵⁷. Samuti on kohtu võrreldavad kahjuhüvitised mõistetud välja täies ulatuses, seega ei saa maakohtu irdumist analüüsis toodud keskmisest pidada kaalutlusõiguse valeks teostamiseks.⁵⁸

Tartu Ringkonnakohtu kriminaalkolleegium leidis 2020. aastal, et võrreldes 2016. aastaga on keskmine brutokuupalk tõusnud 1146 eurolt 1407 eurole, mille tõttu on tõusnud ka ühiskonna heaolu tase.⁵⁹ Ühes 2025. aasta lõpus tehtud lahendis on sama kohus selgitanud, et hüvitiste määrad varasematest aastatest ei pruugi olla enam õiglased ning kohtupraktika mittevaralise kahju hüvitiste suuruse osas ei ole ühtlane, samuti on toodud välja brutokuupalga muutused aastast 2017-2025, mis viitavad kohtu hinnangul elukalliduse tõusule.⁶⁰ Kohtupraktika näitab, et keskmise brutokuupalga muutusi kasutatakse kohtutes peamise näitajana ühiskonna üldise heaolu taseme hindamisel, kuid sama näitaja põhjal tehtud järeldused ei ole alati ühtsed.

1.3.1.2.2 Keskmise brutokuupalga või miinimumkuupalga ja hüvitise suhe

Viru Maakohtu 2013. aastal tehtud lahendis on leitud, et 6000 eurot on ligi 1,5 aasta Eesti miinimumpalk ning see ei ole ülemäära suur.⁶¹ Harju Maakohus on 2016. aasta lahendis⁶² võrrelnud, et kannatanu taotletav hüvitis võrdub ligi 30-kordse keskmise ning 86-kordse miinimumpalgaga ning ei vasta seetõttu ühiskonna üldisele heaolu tasemele. 2026. aastal on samas kohtus leitud, et 24-kordne keskmine brutokuupalk on kannatanu noort iga ja õnnetuse tagajärjel tekkinud püsivaid kognitiivseid probleeme arvestades õiglane ja heaolu tasemele vastav.⁶³ 2017. aastal on Pärnu maakohtus leitud, et hüvitise suurus vastab keskmise palga 1,5-kordsele ja miinimumpalga 3,5-kordsele määrale ning seetõttu on see kooskõlas ühiskonna üldise heaolu tasemega.⁶⁴ Pärnu maakohtu 2019. aasta otsuse järgi on ühiskonna üldise heaolu tasemega kooskõlas hüvitis summas 600 eurot, mis vastab ühe kuu alampalgale.⁶⁵ 2017. aastal on Tartu

⁵⁷ TlnRnKo 22.12.2025, 1-25-1965/40, p 37.

⁵⁸ *Ibid.*

⁵⁹ TrtRnKo 04.11.2020, 1-20-4198/31, lk 10.

⁶⁰ TrtRnKo 18.12.2025, 1-25-585/29, p 74.

⁶¹ VMKo 12.12.2013, 2-12-35281/39, p 42.

⁶² HMKo 19.05.2016, 1-16-128/11, lk 11.

⁶³ HMKo 27.11.2025, 1-25-4145/25, p 82.

⁶⁴ PMKo 23.02.2017, 1-16-10882/14, lk 10.

⁶⁵ PMKo 29.11.2019, 1-19-8104/27, p 73.

Maakohtus leitud, et kuna hüvitis moodustab umbes pool keskmisest palgast, on see kooskõlas ühiskonna üldise heaolu tasemega.⁶⁶ 2024. aastal samas kohtus hinnati, et sobiv on hüvitis, mis vastab 5,5 kuu keskmisele brutokuupalgale.⁶⁷

Hüvitise ja keskmise palga suhet on ühiskonna heaolu tasemega seostanud ka Tartu Ringkonnakohtu tsiviilkolleegiumid 2013. ja 2024 aastal, leides, et kuna hüvitise suurus vastab umbes ühele keskmisele kuupalgale⁶⁸ või ületab vähesel määral 2023. aasta keskmist brutokuupalga⁶⁹, on see ühiskonna üldise heaolu tasemega kooskõlas. Tartu Ringkonnakohtus on tehtud sama näitajat käsitledes veel kaks lahendit, millest ühes on kohus võrrelnud hüvitise suurust keskmise brutokuupalgaga, kuid ei ole järeldanud, kas see on kooskõlas ühiskonna heaolutasemega⁷⁰ ning teises on peetud ühiskonna üldise heaolu tasemega kooskõlaks olevaks 24,9 kordse keskmise brutokuupalga suurust hüvitist summas 50 000 eurot⁷¹. Samas on Tartu Ringkonnakohtus varasemalt 2015. aastal heitnud maakohtule ette asjaolu, et kahjuhüvitise suurus oli otseselt seotud keskmise palga suurusega.⁷²

Kohtud ei ole eraldi selgitanud, miks hüvitise vastavus ühele keskmisele kuupalgale indikeerib kooskõla ühiskonna üldise heaolutasemega või miks keskmise palga 30-kordne hüvitis selle välistab. Üheski lahendis ei esine sisulist analüüsi selle kohta, miks just sellised keskmise brutokuupalga suhtarvud on või ei ole heaolutasemega kooskõlas. Hüvitise sidumist konkreetse majandusnäitaja toetab siiski ka 2024. aasta riigikohtu lahendis esitatud argumentatsioon, milles kohus võrdles hüvitise ja keskmise brutokuupalga suhet ja leidis muu hulgas, et 16,4 kordse keskmise brutokuupalga suurune hüvitis ei ole menetletava asja asjaoludel liiga suur.⁷³ Esitatud kohtupraktika näitab, et kuigi kohtud kasutavad hüvitise ja keskmise või miinimumpalga suhtarve ühiskonna üldise heaolu taseme hindamisel, puudub selge põhjendus, miks just teatud hüvitise ja palga suhe on heaolutasemega kooskõlas või sellega vastuolus.

⁶⁶ TMKo 22.03.2017, 2-16-6002/35, p 6.

⁶⁷ TMKo 08.05.2024, 2-20-14816/146, p 166.

⁶⁸ TrtRnKo 10.05.2013, 2-12-5593/2, p 9.

⁶⁹ TrtRnKo 28.06.2024, 2-22-15847/47, p 10.

⁷⁰ TrtRnKo 11.09.2019, 1-19-465/66, lk 7.

⁷¹ TrtRnKo 11.09.2024, 1-23-4097/51, p 104.

⁷² TrtRnKo 07.09.2015, 2-14-16446, p 9.

⁷³ RKTko 1-22-5835/33, p 38.

1.3.1.2.3 Tarbijahinnaindeks

2016. aasta kriminaalajades⁷⁴ on Tartu Maakohtus analüüsitud, et 2008. aastaga võrreldes oli 2016. aastal tarbijahinnaindeks (THI) tõusnud 18,4%, mistõttu tuleb mittevaralise kahju hüvitist võrreldes viimase mittevaralise kahju kohtupraktika analüüsiga suurendada. Tartu Maakohtus leiti 2022. aastal⁷⁵, et kohtupraktikas kujunenud keskmise hüvitise määra aastatel 2018–2020 ei saa 2022. aastal kohaldada, sest elu on läinud kallimaks, hinnad on tõusnud isegi kaks korda. Samas kohtus on 2024. aastal samuti arvestatud tarbijahinnaindeksi tõusu ajavahemikul 2017 kuni 2023, mis oli 43,7% ning võrreldav hüvitis on vastavalt THI muutusele indekseeritud.⁷⁶ 2023. aasta Harju maakohu lahendis on samuti välja toodud, et hageja viide raha ostujõu langusele alates 2015. aastast on põhjendatud, kuid kohus selgitas, et suuremat hüvitist ei saa välja mõista, kuna liikluskindlustuse seaduses sätestatud hüvitise piirmääradest kinnipidamine on kohtule kohustuslik.⁷⁷

Selliseid analüüse, kus kohus on oma hüvitise arvutuskäiku elukallidust arvestades selgitanud, leiti kokku neli ja need on ka eelnevas lõigus käsitletud. Tartu Ringkonnakohtu lahendis nr 1-22-5835/25 selgitab kohus, et kui mõistlik mittevaralise kahju suurus on 10 000 eurot, siis tarbijahinnaindeksi 35%-list suurenemist arvestades vastab see tänases vääringus hüvitisele summas 13 500 eurot.⁷⁸ Tartu Maakohtu lahendis nr 1-23-4097 leiti, et arvestades tarbijahinnaindeksi suurenemist 43,7% peab hüvitis olema minimaalselt 71 850 eurot, kuna varasem võrreldav hüvitis 2017. aastal oli 50 000 eurot⁷⁹. Samuti on Tartu Maakohtu lahendis selgitatud, et hageja esitas hagiavalduse 2020. aastal ning pidas kohaseks mittevaralise kahju hüvitise suuruseks 8000 eurot, mis tarbijahinnaindeksi kasvu arvestades vastas 2024. aastal summale 11 192 eurot.⁸⁰ Harju Maakohu 2023. aasta lahendis arvestati samuti ostujõu langust ning võrreldav hüvitis summas 15 000 eurot indekseeriti 22 413 eurole.⁸¹ Tarbijahinnaindeks on üks näitaja, mida on Riigikohus ise 2024. aastal analüüsinud⁸², kuid Riigikohus ei ole selgelt

⁷⁴ TMKo 21.12.2016, 1-16-1830/34, p 9; TMKo 29.11.2016, 1-15-5574, III, 3.

⁷⁵ TMKo 22.06.2022, 1-22-957/15, p 37.

⁷⁶ TMKo 23.01.2024, 1-23-4097/44, p 40-41.

⁷⁷ HMKo 14.08.2023, 2-23-7499/15, p 19.

⁷⁸ TrtRnKo 7.11.2023, 1-22-5835/25, p 60.

⁷⁹ TMKo 23.01.2024, 1-23-4097/44, p 40-41.

⁸⁰ TMKo 08.05.2024, 2-20-14816/146, p 166-167.

⁸¹ HMKo 14.08.2023, 2-23-7499/15, p 19.

⁸² RKTko 1-22-5835/33, p 41.

väljendanud seisukohta, et hüvitisi tuleks tarbijahinnaindeksi alusel indekseerida. Siiski on nimetatud lähenemine heaolu taseme mõõtmiseks ja hüvitise korrigeerimiseks võrreldes eelnevate praktikas kasutatavate meetoditega kõige läbipaistvam, sest see avab otseselt heaolu taseme mõju hüvitisele.

1.3.2 Probleemid praktikas

1.3.2.1 Vastuolud analüüsitud lahendites

Üks olulisemaid analüüsi järeldusi on asjaolu, et heaolutaseme mõiste sisustamine (või ka tajumine, kuna puuduvad konkreetset kriteeriumid mõõtmiseks ning sisuline analüüs on harv) sõltub väga suurel määral konkreetsest kohtunikust. Vastuolusid kohtupraktikas näitavad 2015-2016 ajavahemikus tehtud Harju Maakohtu ja Tallinna Ringkonnakohtu lahendid⁸³ võrdluses Harju Maakohtus tehtud teiste lahenditega⁸⁴, kus erinevad kohtunikud on ühiskonna heaolu taseme muutusi hinnanud erinevalt. Esimeses grupis lahendites leiti, et ühiskonna heaolu tase on võrreldes 2008. aastaga tõusnud, sest keskmine brutokuupalk on tõusnud. Seevastu lahendis 1-15-9878 tuuakse välja, et võrreldes 2008. aastaga on keskmine brutokuupalk küll tõusnud üle 200 euro, kuid samas on elukallidus suurenenud ning seega heaolu tase ei ole oluliselt muutunud. Lahendis 1-15-7019 leitakse samuti, et heaolu tase ei ole võrreldes 2008. aastaga muutunud, sealjuures seda lahendis analüüsimata. Selline lähenemine jätab mulje, et kohtud ei arvesta alati asjaoluga, et kui elukallidus ja palk tõusevad paralleelselt, võib see viidata raha väärtuse langusele ja asjaolule, et 2008. aastal välja mõistetud hüvitis on ostujõu languse tõttu kaheksa aastat hiljem väiksema reaolväärtusega kui väljamõistmise hetkel.

Statistikaameti ostujõu kalkulaatori⁸⁵ järgi vastas 100 eur ostujõud 2008. aastal ligikaudu 115 euro ostujõule 2016 aastal ehk ostujõud oli sellel ajavahemikul 15% langenud. Täiendavalt oli 2016.

⁸³ Heaolutase on tõusnud: HMKo 26.07.2016, 1-15-10119/38, lk 25; HMKo 25.05.2016, 1-16-2655/11, lk 9; TlnRnKo 15.12.2016, 1-16 4071/36, p 12.3.3; TlnRnKo 16.03.2016, 1-15-8718/29, p 15.2; TlnRnKo 22.02.2016, 1-15-7843/22, p 11.2; TlnRnKo 14.10.2015, 1-15-4232/18, p 7.3.

⁸⁴ Heaolutase ei ole tõusnud: HMKo 13.01.2016, 1-15-9878/11, lk 12; HMKo 17.12.2015, 1-15-7019/43, lk 14.

⁸⁵ Statistikaamet: Ostujõu kalkulaator. - <https://stat.ee/et/ostujou-kalkulaator> (14.04.2026).

aastaks võrreldes 2008. aastaga keskmine palk tõusnud ca 41%⁸⁶, alampalk 55%⁸⁷, sisemajanduse koguprodukt jooksevhindades 33%⁸⁸ ja tarbijahinnaindeks 17%⁸⁹, mis viitab selgelt ühiskonna üldise heaolu taseme muutusele. Seega ei seisne probleem üksnes selles, kas heaolu tase on muutunud, vaid selles, et kohtud ei kasuta ühtseid lähteandmeid ega selgita, millise loogika alusel järeldus heaolu taseme kohta tehakse. Selline heaolu taseme muutuste hinnangu varieeruvus on Eesti õigussüsteemi kontekstis problemaatiline, sest see ohustab võrdsuspõhimõtte rakendamist. Kui ühes kohtus kasutatakse hinnangu andmisel keskmise palga statistikat, tarbijahinnaindeksit või inflatsiooninäitajaid ning vajaduse korral korrigeeritakse hüvitist, kuid teises kohtus piirduakse deklaratiivse viitega heaolutasemele ilma majandusliku põhjendusega, ei ole võimalik tagada, et sarnase kahju korral mõistetakse välja sarnased hüvitised. Selline olukord vähendab õiguskindlust ja raskendab menetlusosaliste võimalust prognoosida kohtulahendi tulemust.

Kohtupraktikast nähtub, et lisaks harvale analüüsile puudub konsensus selles osas, kuidas tuleks ühiskonna üldist heaolu mõõta: kas selleks peaks olema keskmine või minimaalne brutokuupalk, tarbijahinnaindeks, eelnevate kombinatsioonid või hoopis hüvitise suhe nendesse näitajatesse. Hüvitised on kohtupraktikas täheldatuna ja kohtupraktika analüüsides järgi teatud valdkondades ajas ka vähenenud⁹⁰, mis võib viidata sellele, et hüvitised ei pruugi alati kajastada ühiskonna elatustaseme tegelikku muutust.

⁸⁶ Statistikaamet: Statistika andmebaas. PA51: keskmine bruto- ja netokuupalk (2000–2017, kuud). - https://andmed.stat.ee/et/stat/Lepetatud_tabelid__Majandus.%20Arhiiv__Palk%20ja%20toojekulu.%20Arhiiv/PA51. Võrdluskuu: jaanuar (14.05.2026).

⁸⁷ Vabariigi Valitsuse määrus palga alammäära kehtestamine. Kehtivusaeg 01.01.2008 kuni 30.06.2009. - RT I 2007, 71, 442.; Vabariigi Valitsuse määrus palga alammäära kehtestamine. Kehtivusaeg 01.01.2016 kuni 31.12.2017. - RT I, 22.12.2015, 51.

⁸⁸ Statistikaamet: Statistika andmebaas. RAA0012: sisemajanduse koguprodukt ja kogurahvatulu (ESA 2010) (kvartalid). - [https://andmed.stat.ee/et/stat/majandus__rahvamajanduse-arvepidamine__sisemajanduse-koguprodukt-\(skp\)__pehilised-rahvamajanduse-arvepidamise-naitajad/RAA0012](https://andmed.stat.ee/et/stat/majandus__rahvamajanduse-arvepidamine__sisemajanduse-koguprodukt-(skp)__pehilised-rahvamajanduse-arvepidamise-naitajad/RAA0012). I kvartal (14.04.2026).

⁸⁹ Statistikaamet: Statistika andmebaas. IA002: tarbijahinnaindeks, 1997 = 100 (kuud). - https://andmed.stat.ee/et/stat/majandus__hinnad/IA002. Kuu: jaanuar (14.04.2026).

⁹⁰ RKTKo 1-22-5835/33, p 42.; Piho, K., Kalev, G-L. Mittevaralise kahju hüvitamise nõuded tsiviilasjades 2018.–2019. aastal. Tartu: Riigikohus, õigusteabe- ja koolitusosakond 2020. - https://www.riigikohus.ee/sites/default/files/kohtupraktika%20anal%C3%BC%C3%BCs/07_Mittevaraline_tsiviil.pdf (14.04.2026), lk 29.; Vutt, M. Mittevaralise kahju hüvitamise nõuded tsiviil- ja kriminaalasjades esimese ja teise astme kohtutes 2016. aastal. Tartu: Riigikohus, õigusteabe osakond 2017. - <https://www.riigikohus.ee/sites/default/files/elfinder/analysid/2017/Mittevaralise%20kahju%20h%C3%BCvitamine%20tsiviil-%20ja%20kriminaalasjades%202016.pdf> (14.04.2026), lk 22.; Piho, K., Krillo, K. Mittevaralise kahju hüvitamise nõuded tsiviilasjades 2020.–2022. aastal. Tartu: Riigikohus 2023. - https://www.riigikohus.ee/sites/default/files/analys/Mittevaraline_kahju_2020-2022.pdf (14.04.2026), lk 11.

Kvalitatiivne analüüs näitab ka seda, et kohtud lähtuvad eeldusest, et mahtumine varasemate hüvitisvahemike piiresse on iseenesest piisav tõend selle kohta, et hüvitis on kooskõlas ühiskonna heaolu tasemega ning sisuline majanduslik analüüs lahendites võib üldse puududa.⁹¹ Varasemate hüvitiste võrdlemine on hüvitiste võrreldavuse tagamiseks oluline, kuid analüüside kasutamine ilma juhtumipõhise võrdluseta ja majandusliku kontekstita muudab hüvitised inertseks. Selge metoodilise reegli puudumine selle kohta, kuidas varasemaid hüvitisi ajakohastada, loob ka olukorra, kus kohus võib kasutada ka ajas oluliselt vananenud lahendeid võrdlusbaasina. Eriti problemaatiline on see olukordades, kus mittevaralise hüvitiste kohtupraktikat ei ole veel samal ajahetkel piisaval määral analüüsitud. Sellisel juhul võib kohtunik pidada varasemat lahendit jätkuvalt sobivaks võrdluspunktiks, sest leiab tunnetuslikult, et heaolutase ei ole muutunud, kuigi võrreldava hüvitise rahaline väärtus ei kajasta enam majanduslikku reaalsust ning analüüs ei peegelda samuti viimaseid otsuseid, kus võib peituda vahepealne areng. See omakorda moonutab hüvitise suuruse määramist ning aeglustab ka kohtupraktika arengut. Nii kujuneb olukord, kus kohtupraktika ise muutub teguriks, mis takistab hüvitiste kohanemist ühiskonna heaolutasemega.

1.3.2.2 Riigikohtu mittevaralise kahju nõuete analüüsid

1.3.2.2.1 Riigikohtu poolt läbi viidud mittevaralise kahju hüvitiste analüüside olemus

Lisaks töös läbi viidud kohtupraktika analüüsile käsitletakse järgnevalt ka mittevaralise kahju hüvitise analüüsi, mis avaldatud Riigikohtu veebilehel⁹². Eelmises peatükis käsitletud kohtupraktika analüüsimise käigus täheldati, et nendele viidatakse mittevaralise kahju hüvitise suuruse määramisel sageli, mistõttu on neil oluline hüvitiste võrreldavuse tagamise ning praktika ühtlustamise roll. Riigikohus on 2024. aasta lahendis märkinud, et hüvitised liikluses saadud tervisekahju eest on ajas vähenenud ning selle põhjuseks peeti üksijuhtumeid⁹³. Samas näitab Statistikaameti ostujõu kalkulaator⁹⁴, et perioodil 2008–2022 on raha ostujõud märkimisväärselt langenud (ligikaudu 100 euro ostujõud 2022. aastal vastab umbes 54 eurole 2008. aastal ehk

⁹¹ Näitena lahendid TMKo 08.01.2021, 2-20-12562/18, p 28; HMKo 09.08.2019, 1-19-3791/17, p 13; TlnRnKo 21.10.2022, 2-20-12279/31, p 11; HMKo 08.07.2021, 2-19-17902/32, p 188-190; HMKo 02.06.2021, 2-21-8880/27, p 94-95.

⁹² Riigikohus. Kohtupraktika analüüsid ja ülevaated. Kohtupraktika analüüsid. - <https://www.riigikohus.ee/et/kohtupraktika-analuusid-ja-ulevaated/analuuksid-ja-artiklid>. (15.04.2026)

⁹³ RKTko 1-22-5835/33, p 42.

⁹⁴ Statistikaamet: Ostujõu kalkulaator.

ostujõu langus on ca 85%). Teoreetiliselt võiks see tähendada, et hüvitised peaksid reaalkaalu säilitamiseks olema ajas tõusnud ligikaudu samas proportsioonis, sest vastasel juhul väheneb hüvitise kompensatoorne funktsioon.

Töö kirjutamise seisuga on Riigikohtu veebilehel kättesaadavad neli aktiivset mittevahalise kahju nõuete analüüsi⁹⁵ ning viis on arhiivis⁹⁶. Analüüside süsteem ei kata aga järjepidevalt kõiki aastaid ega õigusharusid. Näiteks ei ole tsiviilkohtupraktikat analüüsitud aastatel 1992-2005, 2007, 2009-2015, 2023-2025 ning kriminaalkohtupraktikat 1992-2015, 2017, 2021-2025. Kohtupraktika analüüs mittevahalise kahju hüvitamise nõuetes haldusajades on esmakordselt tehtud aastate 2018 ja 2019⁹⁷ kohta ning seal ei käsitleta hüvitiste dünaamikat ajas, see erineb teistest analüüsides.

Varasemad analüüsid keskenduvad peamiselt kohtupraktika kirjeldamisele, hilisemates lisandub küll keskmiste ja mediaanhüvitiste väljatoomine, kuid mitte järjepidevalt ega ühtse süsteemi alusel. Esimene kohtupraktika analüüs⁹⁸ käsitleb tsiviilkohtu lahendeid aastal 2006 ning ei käsitle hüvitiste suurusi, samas kui 2008. aasta analüüs toob välja keskmised ja kaasusgruppide lõikes ka suurimad ja väikseimad hüvitised.⁹⁹ Selles analüüsis leiti muu hulgas kohtulahend, kus kohus oli mõistnud välja hüvitise, mis lahendi järgi ei olnud suurem kui kohtute poolt keskmiselt sellistes asjades väljamõistetav hüvitis, kuid analüüsi koostaja hinnangul oli tegu oluliselt väiksema kui keskmise hüvitisega¹⁰⁰, mis viitab ebaühtlasele praktikale. Samal aastal on avaldatud analüüs nõuete kohta halduskohtus, mis käsitleb lahendeid aastast 2005-2007 ning uurib nende normide rakenduspraktikat, kuid mitte hüvitiste suurust.¹⁰¹

⁹⁵ Riigikohus. Kohtupraktika analüüsid ja ülevaated. Kohtupraktika analüüsid.

⁹⁶ Riigikohus. Kohtupraktika analüüsides arhiiv. - <https://www.riigikohus.ee/et/kohtupraktika-analuuside-arhiiv>. (15.04.2026)

⁹⁷ Toomiste, M., Hendrikson, M. Mittevahalise kahju hüvitamise nõuded haldusajades 2018.–2019. aastal. Tartu: Riigikohus: õigusteabe- ja koolitusosakond 2020. - https://www.riigikohus.ee/sites/default/files/analyys/08_Mittevahaline_haldus.pdf, lk 3 (15.04.2026).

⁹⁸ Vutt, M. Mittevahalise kahju¹ hüvitamise nõuded tsiviilasjades esimese ja teise astme kohtutes 2006. aastal. Tartu: Riigikohus: õigusteabe osakond 2007. - <https://www.riigikohus.ee/sites/default/files/elfinder/analyysid/2007/mittevahalinekahju2006kokkuvote.pdf>. (15.04.2026).

⁹⁹ Vutt, M., Lillsaar, M. Mittevahalise kahju hüvitamise nõuded tsiviilasjades esimese ja teise astme kohtutes 2008. aastal. Tartu: Riigikohus: õigusteabe osakond 2009. - https://www.riigikohus.ee/sites/default/files/elfinder/analyysid/2009/mittevahalinekahjutsiviilasjades_2008_maarja_liillsaar_margit_vutt.pdf, lk 3, 9, 12, 14, 16, 20 (15.04.2026).

¹⁰⁰ *Ibid*, lk 16.

¹⁰¹ Vutt, M. Mittevahalise kahju hüvitamise nõuded halduskohtus. Tartu: Riigikohus: õigusteabe osakond 2007. - <https://www.riigikohus.ee/sites/default/files/elfinder/analyysid/2007/mittevahalisekahjuhyvitaminehalduskohtus.pdf>, lk 3 (15.04.2026).

Järgmine analüüs aastast 2012 uurib lähedase isiku surma põhjustamisega tekitatud mittevaralise kahju hüvitamise kohtupraktikat, ei analüüsi sealjuures hüvitiste suurust detailselt, kuigi toob välja kriminaalasjad sellise detailsusega, et selle põhjalt on võimalik otsida võrreldavaid hüvitisi.¹⁰² Uus analüüs on tehtud alles 2016. aasta kohtupraktika kohta ning selle eesmärk on mh kohtupraktika üldistamine ning vastavate normide rakendusprobleemide esiletoomine, kusjuures selles analüüsis käsitletakse esmakordselt kriminaalasjades lahendatud mittevaralise kahju nõudeid.¹⁰³ Analüüsis uuritakse ka seda, kas kohtupraktikas on toimunud muutuseid, kuna kohtunikele on vahepeal tehtud mittevaralise kahju hüvitise teemalisi koolitusi.¹⁰⁴ Tuuakse välja, et kuna eelmine analüüs valmis 2008. aasta kohtupraktika põhjal, siis on keeruline hüvitise suuruse muutumist niivõrd vananenud andmete põhjal hinnata, kuna arvesse tuleb võtta mitmeid tegureid, nt inflatsiooni ja uuele valuutale üleminekut.¹⁰⁵ Analüüsis on iga kaasusgrupi puhul märgitud keskmine hüvitise määr ja tuuakse välja ka mediaanhüvitis, analüüsi autor on leidnud, et kui kohtud soovivad analüüsis esitatud andmetele tugineda, oleks kõige õigem lähtuda mediaanarvust.¹⁰⁶ 2016. a analüüsi tulemused näitavad, et hüvitised on hüvitisvahemikke võrreldes eelmise analüüsiga mõnes valdkonnas tunduvalt suurenenud, aga näiteks kuri- või väärteoga tekitatud kahjuhüvitised on hoopis vähenenud.¹⁰⁷

Riigikohus on analüüsi jätkanud tsiviilasjade kohta 2018.-2019. aastal¹⁰⁸, kaldudes kõrvale eelmisest analüüsist, mis sisaldas ka juba kriminaalasju, ning põhjus on see, et nende kohta on avaldatud eraldiseisev analüüs, kuigi mitte samade aastate kohta¹⁰⁹. 2018.-2019. aastate

¹⁰² Vutt, M. Lähedase isiku surma põhjustamisega tekitatud mittevaralise kahju hüvitamine. Tartu: Riigikohus: õigusteabe osakond 2012. - https://www.riigikohus.ee/sites/default/files/elfinder/analyysid/2012/mittevaralinekahjusurmapohjustamisel_avaldamiseks.pdf (15.04.2026).

¹⁰³ Vutt, M. Mittevaralise kahju hüvitamise nõuded tsiviil- ja kriminaalasjades esimese ja teise astme kohtutes 2016. aastal. Tartu: Riigikohus: õigusteabe osakond 2017. - <https://www.riigikohus.ee/sites/default/files/elfinder/analyysid/2017/Mittevaralise%20kahju%20h%C3%BCvitamine%20tsiviil-%20ja%20kriminaalasjades%202016.pdf>, lk 3 (15.04.2026).

¹⁰⁴ *Ibid.*, lk 3.

¹⁰⁵ *Ibid.*

¹⁰⁶ *Ibid.*, lk 15.

¹⁰⁷ Vutt, M. Mittevaralise kahju hüvitamise nõuded tsiviil- ja kriminaalasjades esimese ja teise astme kohtutes 2016. aastal, lk 22.

¹⁰⁸ Piho, K., Kaley, G-L. Mittevaralise kahju hüvitamise nõuded tsiviilasjades 2018.–2019. aastal.

¹⁰⁹ Sedman, M. Mittevaralise kahju hüvitamise nõuded kriminaalasjades 2018.–2020. aastal. Tartu: Riigikohus: õigusteabe- ja koolitusosakond 2020. - https://www.riigikohus.ee/sites/default/files/analyys/10_Mittevaraline_kriminaal.pdf (15.04.2026).

tsiviilasjade analüüsis¹¹⁰ on kirjutatud samuti keskmise ja mediaanhüvitise suurus erinevates kategooriates, kusjuures analüüs on koostatud kahju tekkimise konteksti järgi, näiteks tervishoiuteenuse osutamise nõuete rikkumine või tööõnnetus. Analüüsi tulemusel jõuti järeldusele, et isiklike õiguste rikkumise korral on keskmine väljamõistetud hüvitis on langenud, kuid mitte kõikides isikuõiguste rikkumiste asjades.¹¹¹ Järeldatud on ka asjaolu, et kohtud ei soovi mõista välja suuremaid hüvitis kui on varasemalt välja mõistetud heaolu ja üldise majandusliku olukorra parandamise tõttu, vaid viidatakse varasemale mittevaralise kahju hüvitise analüüsile ja öeldakse, et õiglane on see, mis vastab varasemale praktikale.¹¹²

Kriminaalasjade analüüsis 2018-2020 aasta kohta on muudetud kategoriseerimist, analüüsi autor on jaotanud asjad sätete, mitte tervisekahjustuse alusel nagu eelmises analüüsis.¹¹³ See analüüs toob välja kõik analüüsitud lahendid tabelina ning toob välja ka suurimad, väikseimad ning keskmised ja mediaanhüvitised. Analüüsi tulemusel leiti taas, et kohtupraktika ei ole suuruse määramise osas ühtlane.¹¹⁴ Analüüsis on lisaks ka tuvastatud, et praktikas on probleem, et kohtud viitavad varasemale praktikale, mis ei ole tegelikult arutatava asja asjaoludele isegi sarnane¹¹⁵. Samuti toob analüüsi autor välja, et keskmine ja mediaanhüvitis sõltuvad sellest, kui suurt hüvitist kannatanu nõuab, sest kohus on seotud hagi piiridega ega saa mõista välja suuremat hüvitist, kui kannatanu on nõudnud.¹¹⁶ Sellest selgitusest järeldatav läheb otseselt vastuollu varasemas analüüsis viidatud soovitusel¹¹⁷, et kui kohus soovib varasemaid hüvitisi võrdlusandmetena kasutada, tuleks vaadata mediaanhüvitist. Analüüsi autor on esitanud kokkuvõttes ka enda seisukoha, et ei piisa üksnes viidetest olemasolevale sarnasele praktikale, vaid tuleks avada võrreldava kohtupraktika sisu, mh arvestada sellega, et kas võrreldavas praktikas on kannatanu nõue rahuldatud täies ulatuses ja kas see oli seejuures õiglane määr või nõudis kannatanu näiteks miinimummääras hüvitist.¹¹⁸ Veelgi enam peaksid kohtud arvestama võrreldava kohtupraktika

¹¹⁰ Piho, K., Kalev, G-L. Mittevaralise kahju hüvitamise nõuded tsiviilasjades 2018.–2019. aastal.

¹¹¹ *Ibid*, lk 29.

¹¹² *Ibid*, lk 30.

¹¹³ Sedman, M. Mittevaralise kahju hüvitamise nõuded kriminaalasjades 2018.–2020. aastal., lk 3.

¹¹⁴ *Ibid*, lk 22.

¹¹⁵ *Ibid*.

¹¹⁶ *Ibid*, lk 23.

¹¹⁷ Vutt, M. Mittevaralise kahju hüvitamise nõuded tsiviil- ja kriminaalasjades esimese ja teise astme kohtutes 2016. aastal, lk 15.

¹¹⁸ Sedman, M. Mittevaralise kahju hüvitamise nõuded kriminaalasjades 2018.–2020. aastal, lk 26.

puhul, kui kaua on möödunud võrdluseks oleva hüvitise väljamõistmisest ning millised asjaolud ja millises ulatuses võivad hüvitise suurust sellega võrreldes mõjutada.¹¹⁹

Samal teemal on Tallinna Ringkonnakohtu kriminaalkolleegium 2025. aastal leidnud, et juhul kui võrrelda kohtupraktikat, kus kohus on mittevaralise kahju nõude rahuldanud täies ulatuses, ei saa sellest midagi muud järeldada, kui see, et kohus ei pidanud kannatanu soovitud kahjuhüvitist liiga suureks, sest kohtul polnudki võimalik suuremat hüvitist välja mõista.¹²⁰ Analüüsis on mh veel leitud, et võrreldes eelneva analüüsiperioodiga on näiteks raske tervisekahjustuse tekitamise eest lühimenetluses väljamõistetud keskmised hüvitised suurenenud ja kehalise väärkohtlemise puhul olid need oluliselt vähenenud nii kokkuleppe- ja lühimenetluses kui üldmenetluses ning samuti olid vähenenud tapmise eest lähedastele isikutele väljamõistetud mittevaralise kahju hüvitised.¹²¹

Viimane avaldatud analüüs käsitleb kohtupraktikat aastatel 2020-2022 tsiviilasjades ning selle eesmärgiks on mh uurida, kas ja kuidas on muutunud hüvitiste suurus erinevate rikkumiste puhul.¹²² Analüüsis leiti, et isikuõiguste rikumise tõttu makstav mittevaralise kahju keskmine hüvitis on eelmise analüüsiga (2018-2019) võrreldes ainult mõnevõrra kasvanud ja on üleelmise analüüsiga (2014-2016) võrreldes märkimisväärselt väiksem, kusjuures hüvitiste mediaan on ka eelmise perioodiga võrreldes vähenenud.¹²³ Analüüsi koostjate hinnangul on see muutus selgitatav asjaoluga, et isiklike õiguste iseloom, mille eest mittevaralist kahju välja mõistetakse, on ajas muutunud ning rohkem mõistetakse välja väiksemaid hüvitisi, näiteks Facebooki grupi/lehe kommentaarides avaldatud ebakohaste väärtushinnangute puhul oli mediaanhüvitis 300-500 eurot, samas kui varem esitati nõudeid meediaettevõtjate vastu meediaväljaannete ariklikes avaldatud isiku au teotavate ebaõigete faktiväidete või ebakohaste väärtushinnangute tõttu, kus mediaanhüvitis oli 2000 eurot.¹²⁴ Ka selles analüüsis on viidatud asjaolule, et kohtud viitavad erinevate rikkumiste eest mittevaralise kahju hüvitise väljamõistmisel varasemale kohtupraktika analüüsile nii varasemate kahjuhüvitistega sarnases suuruses kahjuhüvitise väljamõistmisel kui ka siis, kui nad mõistsid hagejate kasuks välja varasemast erinevas suuruses kahjuhüvitisi.¹²⁵ Elukalliduse tõusuga on arvestatud vaid üksikutes tsiviilasjades, kusjuures ringkonnakohus on

¹¹⁹ *Ibid.*

¹²⁰ TlnRnKo 22.12.2025, 1-25-1965/40, p 38.

¹²¹ Sedman, M. Mittevaralise kahju hüvitamise nõuded kriminaalasjades 2018.–2020. aastal, lk 6 ja 10.

¹²² Piho, K., Krillo, K. Mittevaralise kahju hüvitamise nõuded tsiviilasjades 2020.–2022. aastal, lk 4.

¹²³ *Ibid*, lk 70.

¹²⁴ *Ibid.*

¹²⁵ *Ibid*, lk 71.

maakohtu poolt elukalliduse tõusu tõttu suurendatud mittevaralise kahju hüvitisi ka vähenenud, viidates varasematele kohtupraktika analüüsidele.¹²⁶

1.3.2.2 Mittevaralise kahju hüvitiste analüüside probleemid

Riigikohtu analüüside süsteemis esineb mitmeid põhimõttelisi probleeme, mis mõjutavad nende kasutatavust kohtupraktikas ning hüvitiste määramise ühtsust. Esiteks ei ole analüüsid ajaliselt järjepidevad. Mitmed aastad on analüüsimata, mistõttu ei ole võimalik hinnata hüvitiste arengut pideva ajas kulgeva protsessina, vaid üksikute valitud perioodide kaupa. Selline katkendlikkus vähendab võimet kajastada tegelikku kohtupraktika dünaamikat ning loob eelduse selleks, et võrreldavus põhineb vaid valitud andmestikul. Teiseks on analüüside metoodika ebaühtlane. Erinevatel aastatel on kasutatud erinevaid lähenemisi: osa analüüsi keskendub üksnes kohtupraktika kirjeldamisele, osa sisaldab hüvitiste suuruse statistikat (keskmised, mediaan, vahemikud), samas kui osa analüüsi ei käsitle hüvitiste suurusvahemikku üldse. Samuti on muutunud kaasuste kategoriseerimise alused: kord lähtutakse tervisekahjustuse iseloomust, kord kahju tekkimise kontekstist või nõudealustest. Selline metoodiline varieeruvus muudab analüüside omavahelise võrdlemise keeruliseks. Kolmandaks on varasemates analüüsid soovitavad lähtuda mediaanhüvitisest kui kõige esinduslikumast näitajast, samas kui hilisemates käsitlustes rõhutatakse, et mediaan ei pruugi kajastada tegelikku „õiglast“ hüvitist, kuna see sõltub nõuete suurusest ja hagi piiridest. On oluline välja tuua, et hüvitivahemikele tuginemise seisukoht läheb vastuollu hilisema Riigikohtu seisukohaga.¹²⁷ Seega esineb olukord, kus puudub selge ühtne arusaam, millist kohtupraktika analüüsis toodud näitajat oleks võrreldavuse tagamiseks õige kasutada.

Kõikidest analüüsides jäi kõlama, et kohtud ei arvesta alati inflatsiooni või elukalliduse tõusuga. Lisaks leiti, et kohtud tuginevad liialt varasematele hüvitistele ega arvesta konkreetse juhtumi asjaolusid ning juhul kui arvestatakse näiteks majanduskeskkonna muutust, võib kõrgema astme kohus otsuse ümber lükata, leides, et ületatud on diskretsiooni piire, kuigi võimalus hüvitist korrigeerida tuleb otseselt Riigikohtu praktikast ning 2024. aastal on väga selgelt väljendatud

¹²⁶ *Ibid.*

¹²⁷ RKTko 1-22-5835/33, p 42.

hüvitiste suuruste osas seisukohta, et kohtupraktika peabki edasi arenema¹²⁸. Lisades juurde veel teadmise, et kohtunike hinnangul peetakse mõnikord võrreldavateks ka hüvitisi, mis ei ole sarnastel asjaoludel välja mõistetud, viitavad need asjaolud kogumis sellele, et mittevaralise kahju hüvitiste suuruse süsteemi tuleks mingite vahenditega ühtlustada. Kohtupraktika analüüside tuginemine võib olla osaliselt põhjuseks, miks kohtunikud ei pruugi mõista välja ühiskonna heaolutasemega või realselt tekkinud kahju suurusega kooskõlas olevaid hüvitisi, sest keskenduvad liigselt hüvitiste võrreldavusele. Magistritöö autori hinnangul on tõenäoline, et kui paljudes kohtupraktika analüüsides ja Riigikohtu praktikas on leitud, et hüvitiste määrad on vähemalt mingites valdkondades vähenenud, kuigi näiteks tarbijahinnaindeks on nendel aastatel tõusnud ja põhjuseid ei saa selgitada mõne muu asjaoluga, siis neid muudatusi saab selgitada asjaolu, et kõik mittevaralise kahju hüvitised ei ole ühiskonna üldise heaolu tasemega kooskõlas.

1.3.3 Järeldused analüüsitud lahenditest

Üle 90% analüüsitud lahenditest kohus viitab heaolutasemele, kuid ei selgita, milliste näitajate põhjal järeldatakse, et konkreetne summa vastab või ei vasta ühiskonna heaolu tasemele. Seda järeldust toetab ka Sandra Tarumi 2016. aastal koostatud magistritöö¹²⁹, mille valimi põhjal leiti mh samuti, et kohtunikud ei ole analüüsile tuginedes hüvitist välja mõistes analüüsinud heaolu taseme muutuseid¹³⁰. Nii on kujunenud olukord, kus mõiste „ühiskonna heaolu tase“ toimib pigem retoorilise põhjendusvahendina: kui kohus soovib hüvitist vähendada, viitab ta sellele, et hageja nõue ei ole ühiskonna heaolutasemega kooskõlas; kui ta soovib hüvitist suurendada, märgib ta, et ühiskonna heaolu tase on tõusnud, viidates vajadusele korrigeerida hüvitist. Enamikel juhtudel piirdub kohus väitega, et hüvitis on kooskõlas heaolutasemega, isegi kui lahendis ei ole analüüsitud ühtegi majandusnäitajat ning tuginetakse mitmete aastate tagusele kohtupraktikale seda sisuliselt ajakohastamata.¹³¹ Sellistel juhtudel jääb selgusetuks, millistele andmetele järeldus ühiskonna heaolutaseme kohta tugineb või kas see tugineb üldse millelegi konkreetsele.

¹²⁸ RKTko 1-22-5835/33, p 32.

¹²⁹ Tarum, S. Objektivsete kriteeriumite kasutamine kehavigastuse ning tervisekahjustuste korral mittevaralise kahju hüvitise suuruse hindamisel lepinguvälistes suhetes. Magistritöö. Juhendaja Age Värvi. Tallinn: Tartu Ülikool 2016, lk 39.

¹³⁰ *Ibid.*

¹³¹ Näitena lahendid HMKo 28.02.2014, 1-13-11741/10, p 8.5; HMKo 17.12.2015, 1-15-7019/43 lk 14; TlnRnKo 11.06.2020, 1-19-4422/92, p 11.

Kohtupraktikast selgus, et kui kohtunikud kasutasid lahendis majandusnäitajaid, on nende põhjal hinnatud, kas ühiskonna heaolu tase on või ei ole muutunud. Ühiskonna üldise heaolu taseme mõistet sisustatakse kolme erineva majandusliku näitaja kaudu, kuid lähenemine ei ole ühtlane. Kõige sagedamini tõlgendavad kohtud ühiskonna heaolu taset keskmise brutokuupalga muutuste kaudu. Nii esimese kui ka teise astme kohtud kasutavad keskmise palga muutust indikaatorina, mis viitab raha väärtuse ja elatustaseme muutumisele ajas ning mille alusel korrigeeritakse varasemate aastate kohtupraktikas kujunenud hüvitiste suurusi. Lisaks keskmise brutokuupalga muutusele analüüsivad kohtud ka hüvitise ja keskmise või miinimumkuupalga suhet. Sellisel juhul hinnatakse, mitu keskmist või miinimumpalka konkreetne hüvitise summa moodustab ning tehakse sellest järeldus, kas hüvitis on ühiskonna heaolu tasemega kooskõlas. Samuti kasutatakse heaolu taseme hindamiseks tarbijahinnaindeksit või ostujõu muutust, mille abil hinnatakse elukalliduse tõusu ja raha väärtuse langust ning kohandatakse hüvitise suurust vastavalt inflatsioonile. Erinevalt maakohust on ringkonnakohtud kasutanud ühiskonna heaolutaseme mõõtmiseks üksnes keskmist töötasu ja tarbijahinnaindeksit. Ringkonnakohtud ei ole lähtunud miinimumtöötasust, kuid samas ei leitud kohtulahendeid analüüsides, et ringkonnakohtud oleksid maakohututele nende kriteeriumite kasutamist heaks kiitnud või ümber lükanud. Seega valitseb ebaselgus, milliseid kriteeriume tuleks ühiskonna heaolutaseme mõõtmiseks kasutada ning kas neid tuleks rakendada eraldi või kogumis. Ühtse süsteemi puudumine näitajate tõlgendamisel ja järelduste tegemisel toob kaasa ebaühtlase kohtupraktika.

Tartu Ringkonnakohtus on näiteks selgitanud¹³², et mittevaralise kahju hüvitiste suuruste vastavust ühiskonna üldise heaolu tasemele ning nende võrreldavust saab tagada, kui võtta aluseks Riigikohtu poolt koostatud kohtupraktika analüüsid ja vaadata eelkõige lahendeid, mis on tehtud lähiajal, kuid arvestada, tuleb, et need ei kajasta elukalliduse muutumist ajas ega ootusi mittevaralise kahju hüvitiste suurenemisele. Leitud on, et õigeks ei saa pidada olukorda, kus alati põhjendatakse mittevaralise kahju hüvitise suurust sellega, et see peab vastama juba sarnastes asjades väljamõistetud hüvitistele, sest selle tõttu ei saakski need ajas suureneda. Käesoleva töö autor nõustub selle seisukohaga, sest kui vastavust varasemale kohtupraktikale on võimalik tagada kohtupraktika analüüsides, siis ühiskonna üldise heaolu taset lahendi tegemise ajal sealt ei selgu. See on eriti oluline arvestades käesoleva töö tulemusi, mis näitavad, et kohtud analüüsivad ühiskonna heaolu taset suhteliselt harva. Kui need kriteeriumid oleksid omavahel võrdsustatud, ei

¹³² TrtRnKo 17.06.2021, 1-20-278/43, p 71, 74.

oleks Riigikohus neid eraldi välja töötanud. Ringkonnakohtu seisukohaga seoses on aga oluline märkida, et kuna Riigikohtu koostatud mittevaralise kahju analüüsid ei kata kõiki aastaid, siis tuleks võimalikult sarnaste juhumite leidmiseks analüüsida ka kohtupraktikat, mis ei ole analüüsidesse jõudnud.

2 MAJANDUSLIKE NÄITAJATE MÕJU MITTEVARALISE KAHJU SUURUSELE EUROOPA INIMÕIGUSTE KOHTU PRAKTIKAS

2.1 EIÕK ALUSEL MÄÄRATAVATE KAHJUHÜVITISTE SUURUSE SEOS KOHALIKE MAJANDUSLIKE OLUDEGA

Inimõiguste ja põhivabaduste konventsiooni (EIÕK, edaspidi konventsioon)¹³³ artikli 19 alusel on moodustatud Euroopa Inimõiguste Kohus (EIK), mille otsused on konventsiooniosalistele, kes on konkreetse kohtuasja pooled, artikli 46 alusel täitmiseks kohustuslikud. Mittevaralise kahju hüvitamine on sätestatud konventsiooni artiklis 41, mille kohaselt on EIKil õigus vajaduse korral määrata kahjustatud poolele õiglase hüvitis, kui konventsiooni või selle protokolle on rikutud ja siseriiklik õigus lubab ainult osalist hüvitust. 2009. aastal tehtud lahendis¹³⁴ on Euroopa Inimõiguse Kohus selgitanud, et artikli 41 peamine printsiip on õiglus, mis tähendab paindlikkust ja objektiivset kaalumist, mis on õiglase, aus ja mõistlik kõiki asjaolusid arvestades. Seda ei tule hinnata ainult hageja positsioonist, vaid arvestades üldist konteksti, kus rikkumine aset leidis.¹³⁵ Mittevaraline kahjuhüvitis peab tunnustama, et moraalne kahju on rikkumise tagajärjel aset leidnud ning peegeldama rikkumise tõsidust, kuid mitte andma varalist mugavust või rikkust teise poole arvelt.¹³⁶

Sama artikli kohaldamist käsitlevas Euroopa Inimõiguste Kohtu praktilises juhises „Õiglase hüvituse nõuded“¹³⁷ punktis 5 on märgitud, et artikli 41 alusel võib kohus määrata mittevaralise kahju eest õiglase hüvitise ning punktist II C tuleneb mitmeid kriteeriume, mida võib kohus õiglast hüvitist määrates arvesse võtta. Nendest viimane on, et kohus arvestab vastava osalisriigi kohalike majanduslike oludega (inglise keeles *local economic circumstances*) ja hüvitise suurused võivad

¹³³ Inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioon - RT II 2010, 14, 54.

¹³⁴ EIKo 16064/90, 16065/90, 16066/90, 16068/90, 16069/90, 16070/90, 16071/90, 16072/90 and 16073/90, Varnava and others v. Turkey, p 224.

¹³⁵ *Ibid.*

¹³⁶ *Ibid.*

¹³⁷ Just satisfaction claims¹. European Court of Human Rights: 2022. - https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/pd_satisfaction_claims_eng (15.04.2026).

seetõttu riigiti ja ajas varieeruda. Majanduslike olude hindamiseks võib kasutada avalikke ja ajakohaseid majandusandmeid, näiteks Rahvusvahelise Valuutafondi avaldatud andmeid.¹³⁸

Konventsiooni artiklitest 1, 19 ja 32 tuleneva *res interpretata* printsiibi kohaselt on kõigil liikmesriikidel, kes pole konkreetse kohtuasja pooleks, kohustus EIKi otsuseid, seal hulgas tõlgendusi seadusest arvesse võtta, et EIK ei peaks oma tõlgendusi seadustest pidevalt kordama.¹³⁹ EIK varasemad otsused kujundavad seega standardi, millega liikmesriigid peavad arvestama. Kuna Eesti suhtes jõustus Konventsioon 1996. aastal¹⁴⁰, tuli uue praktika kujundamisel 1998. aastal mittevaralise kahju hüvitised hüvitamise põhimõtted viia kooskõlla EIKi praktikaga.

Konventsiooni artikli 41 alusel väljamõistetud õiglaseid hüvitisi käsitlevas teoses on Octavian Ichim 2014. aastal jõudnud järeldusele, et mittevaralise kahju hüvitise suurus võib ja peabki erinema sõltuvalt vastustajariigi majanduslikust arengutasemest¹⁴¹. Leitakse, et selline eristamine on põhjendatud, kuna hüvitise tegelik väärtus sõltub riigi ostujõust ja majanduslikust olukorrast.¹⁴² Majandusliku konteksti arvestamine ei teeni üksnes kannatanu huve, vaid kaitseb ka riigi majanduslikku stabiilsust.¹⁴³ Samal seisukohal on ka 2016. aasta EIK mittevaralise kahju hüvitiste empiirilise analüüsi koostajad, kes rõhutavad, et võrdsuse printsiibist tulenevalt ei nõuta ohvrite identset, vaid sobivat kohtlemist.¹⁴⁴ Mittevaralise kahju hüvitamise eesmärk on kompenseerida tekkinud kahju, võttes arvesse kogu kahju tekkimise konteksti, mis juba välistabki identse kohtlemise võimalikkuse.¹⁴⁵ Eelnevast tulenevalt on rikkumise toimumiskoha üldise konteksti ja kohalike majanduslike oludega arvestamise põhimõtte väga sarnane ühiskonna üldise heaolu kriteeriumiga. Käesoleva töö autori hinnangul toetavad nimetatud põhimõtted seisukohta, et mittevaralise kahju hüvitise suurus peaksid ka riigi siseselt muutuma kooskõlas ühiskonna heaolu tasemega. Järgnevalt analüüsitakse, milliseid konkreetseid majandusnäitajaid kasutatakse majanduslike olude hindamiseks ja kuidas need hüvitise suurust mõjutavad.

¹³⁸ *Ibid.*

¹³⁹ Arnardóttir, O. M. *Res Interpretata, Erga Omnes Effect and the Role of the Margin of Appreciation in Giving Domestic Effect to the Judgments of the European Court of Human Rights.* - *The European Journal of International Law* Vol. 28 no. 3, lk 842-843.

¹⁴⁰ Inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioon. Jõustumise kuupäev 16.04.1996. - RT II 1996, 11, 34.

¹⁴¹ O. Ichim. *Just Satisfaction Under the European Convention on Human Rights.* Cambridge University Press: 2014, lk 47.

¹⁴² *Ibid*

¹⁴³ *Ibid.*

¹⁴⁴ Altwicker-Hámori, S., Altwicker, T., Peters, A. *Measuring Violations of Human Rights.* - *Zeitschrift für ausländisches öffentliches Recht und Völkerrecht (ZaöRV)* 76, 2016, lk 21.

¹⁴⁵ *Ibid.*

argumendid mõjutavad hüvitise suurust. On võimalik, et EIK arvestas nimetatud näitajatega hüvitist määrates, sest ei ole nendele vastuväiteid esitanud. Analüüsist selgus, et kuni 1998. aasta aprillini ei sisaldanud ükski vaadeldud lahend mittevaralise kahju hüvitise suuruse põhjenduses viidet liikmesriigi kohalikele majanduslikele oludele. Kuna Riigikohtu otsus on tehtud 12. märtsil, siis võib järeldada, et EIK praktika ei olnud vastava kriteeriumi kasutusele võtmise eeskujuks.

2004. aastal on EIK selgitanud mittevaralise kahju hüvitise määramise kriteeriume kohtumenetluse ebamõistliku aja kontekstis¹⁴⁹ ning on märkinud mh, et riigi elatustase vähendab baashüvitist, mille suurus on 1000-1500 eurot aasta kohta. Samas ei käsitletud kohus täpsemalt, kuidas elatustaset mõõdetakse või millisel viisil see hüvitise suurust mõjutab. Need lahendid on esimesed, kus EIK on otsesõnu tunnistanud riigi elatustaseme võimalikku mõju hüvitise suurusele, kuid seda üksnes kitsas valdkonnas, kohtumenetluse ebamõistliku kestuse kohta. 2005. aastal on EIK kohtunik Pavlovschi enda eriarvamuses¹⁵⁰ väljendanud seisukohta, et kohtumenetluse ebamõistliku aja tõttu määratav mittevaralise kahju hüvitis on antud kaasuses liiga kõrge. Ta selgitas, et hüvitis peaks olema sarnase ajalise viivituse korral sarnane, kuid seda võib mõjutada iga liikmesriigi majanduslik olukord ja elatustase.¹⁵¹

Aastal 2006 on kahes lahendis¹⁵² märgitud, et kui liikmesriigi kohus on ette näinud oma õigussüsteemi, traditsioonide ja elatustasemega kooskõlas oleva hüvitise, siis EIK peab kontrollima, kas siseriiklikku õigust on tõlgendatud ja rakendatud kooskõlas konventsiooni põhimõtetega, kuid see ei välista, et hüvitised võivad olla madalamad kui EIKi poolt sarnastel asjaoludel väljamõistetud hüvitised. Ka Põhiseaduse §-i 25 kommentaarides on viidatud EIK praktikale, mille kohaselt konventsiooni rikkumise tõttu makstav hüvitis ei tohi olla ebamõistlikult madal võrreldes EIK praktikaga, kuid arvestada võib kohalikku õigustraditsiooni, riigi elatustaset ja üldist sissetulekute taset.¹⁵³

442; EIKo 36590/97, Case of Göç v. Turkey (2002), p 61; EIKo 38884/97, Case of Nikolov vs Bulgaria (2003), p 102.

¹⁴⁹ EIKo 64890/01, Case of Apicella v. Italy (2004), p 26; EIKo 64897/01, Case of Ernestina Zullo v. Italy, p 26; EIKo 64705/01, Case of Giuseppe Mostacciolo v. Italy (NO. 1) (2004), p 26. Täpselt sama sisuga lahendeid on samal aastal tehtud veel 4.

¹⁵⁰ EIKo 74153/01, Case of Popov v. Moldova (No. 1). Dissenting opinion of Judge Pavlovschi, p 3 (a).

¹⁵¹ *Ibid.*

¹⁵² EIKo 64886/01, Case of Cocchiarella v. Italy, p 80; EIKo 64890/01, Case of Apicella v. Italy, p 78-80 (2006).

¹⁵³ Jäätma, J., Pilving, I. Põhiseaduse § 25 kommentaar, komm 54. – Ü. Madise jt (toim).

Eesti Vabariigi põhiseadus. Kommenteeritud väljaanne. 4., täiend. vlj. Tallinn: Juura, 2017.

2025.-2026. aasta otsingutulemustest ei leitud ühtegi lahendit, kus kohus või pooled oleksid mittevaralise kahju suuruse määramisel viidanud konkreetsetele numbrilistele majandusnäitajatele. Kuna kokku umbes 40 aasta praktika analüüsi tulemusel selgus, et EIK ei ole oma lahendites selgelt avanud, kuidas kohalikud majanduslikud olud hüvitise suurust mõjutavad, suunduti edasi EIK praktika analüüsile, et hinnata, kas ja kuidas majanduslikke olusid praktikas tegelikult arvestatakse.

2.2.2 Euroopa Inimõiguste Kohtu mittevaralise kahju hüvitiste suuruste analüüs

2020. aastal avaldatud artiklis¹⁵⁴ (edaspidi EIK hüvitiste analüüs), milles käsitletakse Euroopa Inimõiguste Kohtu (EIK) praktikat aastatel 2003-2015, on kritiseeritud, et artikli 41 alusel määratavate hüvitise suurused on olulises osas põhjendamata. Leitakse, et kui hüvitise suuruse kohta kirjutatakse lahendis, et kohus on teinud otsuse õiglusest lähtudes (koosõlas artikli 41 sõnastusega), ei aita see liikmesriikidel EIK kohtupraktikaga kooskõla saavutada.¹⁵⁵ Kuigi EIK poolt määratavate hüvitiste peamine eesmärk on leevendada individuaalselt kannatanule tekitatud kahju¹⁵⁶, näitab viidatud analüüs, et hüvitise suurust mõjutavad lisaks individuaalsetele asjaoludele ka muud tegurid. EIK hüvitiste analüüs toob esile, et mittevaralise kahju määramisel ei ole keskne mitte üksnes kannatanu individuaalne olukord, nagu EIK on varasemas praktikas rõhutanud, vaid oluline roll on riigi majanduslikul heaolul ja inimõigustealasel käitumismustril. EIK hüvitiste analüüs näitab, et ohvri huvidel või konkreetse juhtumi asjaoludel ei ole hüvitise suurusele suurt mõju (0-5% erinevus hüvitiste vahel) ning hüvitise suurust mõjutab eelkõige riigi tegevus ja rikkumise iseloom.¹⁵⁷ Seega ei sõltu mittevaralise kahju hüvitise suurus eriti sellest, kui intensiivselt konkreetne rikkumine isikut mõjutab, vaid suurema kaaluga on riigi üldine majanduslik olukord.

EIK hüvitiste analüüs näitab samuti, et riigi sisemajanduse koguprodukt (SKP) on süsteemselt seotud mittevaralise kahju suurusega: kõrgema SKP-ga ehk majanduslikult jõukamad riigid

¹⁵⁴ Fikfak, V. Non-pecuniary damages before the European Court of Human Rights: Forget the victim; it's all about the state. - Leiden Journal of International Law, Volume 33, Issue 2, lk 337.

¹⁵⁵ *Ibid.*

¹⁵⁶ EIKo 40016/98, Case of Karner v. Austria, p 26.

¹⁵⁷ Fikfak, V. Non-pecuniary damages before the European Court of Human Rights: Forget the victim; it's all about the state, lk 360.

maksavad suuremaid kahjuhüvitisi¹⁵⁸. Näiteks piinamise juhtumite korral on hüvitise suurus eriliselt SKP-st mõjutatud, suurema SKP-ga riikide puhul on hüvitised teistega võrreldes topelt.¹⁵⁹ Samuti ilmneb analüüsist vastandlik järelalus, mille kohaselt süsteemsete inimõiguste rikkumistega riikides vähenevad aja jooksul väljamõistetavad hüvitised, näiteks on toodud, et kohtuotsuse jõustamata jätmise puhul Ukrainas (artikli 6 rikkumine) on mittevahalise kahju hüvitise suurus langenud 1999. aastal 5 000 euro pealt 1 000 euro peale aastal 2015¹⁶⁰. Rikkumiste kuhjumisel muutub iga järgmine rikkumine riigi jaoks odavamaks, mis võib õõnestada nii hüvitise kompensatoorset kui ka heidutavat eesmärki.¹⁶¹ Analüüs viitab sellele, et kohus kohandab hüvitise suurus mitte üksnes riigi majandusliku heaolu, vaid ka selle institutsionaalse suutlikkuse ja praktilise täitmise järgi.

Kokkuvõttes näitab EIK hüvitiste analüüs, et mittevahalise kahju hüvitise suurus ei peegelda üksnes kannatanu individuaalset kahju, vaid on tugevalt seotud riigi majandusliku ja sotsiaalse heaolutasemega ning seda eelkõige SKP kaudu. Seega, kuigi EIK ei kasuta „heaolutaseme“ mõistet otseselt hüvitise suuruse põhjendamisel, arvestatakse selle elemente siiski riigi majandusliku olukorraga arvestamise kaudu, eelkõige kahju hüvitise maksja perspektiivist. Seda ei mainita lahendite sõnastuses otseselt, kuid nii nähtub kohtuotsuses väljatoodud poolte nõuetest ja selgitustest ning eelviidatud artiklist. Siiski ei ole käesoleva töö autorile teadaolevalt ühtegi EIK lahendit, kus kohus oleks sisulistes põhjendustes näidanud, kuidas hüvitis on kujunenud, näiteks mis osa hüvitisest moodustab selle korrigeerimine SKP abil.

¹⁵⁸ *Ibid*, lk 357

¹⁵⁹ *Ibid*, lk 357-358.

¹⁶⁰ *Ibid*, lk 359.

¹⁶¹ *Ibid*.

3. MAJANDUSLIKE NÄITAJATE MÕJU MITTEVARALISE KAHJU SUURUSELE SAKSAMAAL

3.1 MITTEVARALISE KAHJU HÜVITAMISE EESMÄRGID SAKSA ÕIGUSES

Saksamaa õigussüsteemil on olnud märkimisväärne mõju ka teistele riikidele, sealhulgas Eestile, kuna meie õigussüsteem on osaliselt välja töötatud Saksamaa eeskujul.¹⁶² Saksamaa õigussüsteemis on mittevahalise kahju hüvitamise keskseks normiks Saksamaa Liitvabariigi tsiviilseadustiku (*Bürgerliches Gesetzbuch*, edaspidi BGB)¹⁶³ § 253 lõige 2, mille kohaselt on mittevahalise kahju rahaline hüvitamine lubatav üksnes seaduses sätestatud juhtudel, eelkõige kehalise, tervise, vabaduse või seksuaalse enesemääramise kahjustamise korral. Saksa õiguses on mittevahalise kahju hüvitamise alusnorm BGB-s olemas juba alates 1900. aastast, kuid selle nõude eesmärk ja suuruse arvutamise alused on ajas muutunud.¹⁶⁴

Kuni 1955. aastani lähtuti Saksamaa kohtupraktikas seisukohast, et mittevahalise kahju hüvitise suuruse määramisel tuleb arvestada üksnes kahju ennast ning seega ei tohiks süü aste ega kahju tekitaja majanduslik olukord hüvitise suurust mõjutada.¹⁶⁵ Sellest tulenevalt kohaldati praktikas suhteliselt standardiseeritud summasid, mis sõltusid vigastuste liigist.¹⁶⁶ 1995. aastal tegi Saksamaa Liitvabariigi Föderaalkohus (*Bundesgerichtshof*, edaspidi BGH) pöördelise otsuse, milles leiti, et mittevahalise kahju suurus tuleb määrata kindlaks iga üksikjuhtumi asjaolusid arvestades, kuna mittevahalise kahju hüvitamine erineb vahalise kahju hüvitamisest nii oma eesmärgi kui ka

¹⁶² Justiits- ja digiministeerium. Õigusloome arendamine. Õiguskeel. Ajakiri „Õiguskeel“ 1/2014. Pärnamägi, I. Saksa mõju Eesti õiguses. – <https://www.justdigi.ee/oigusloome-arendamine/oiguskeel/ajakiri-oiguskeel#2014>, lk 1. (28.04.2026).

¹⁶³ Bürgerliches Gesetzbuch (BGB) in der Fassung der Bekanntmachung vom 2. Januar 2002 (BGBl. I S. 42, 2909; 2003 I S. 738), das zuletzt durch Artikel 1 des Gesetzes vom 29. März 2026 (BGBl. 2026 I Nr. 83) geändert worden ist.

¹⁶⁴ Slizyk, A. Handbuch Schmerzengeld 2026. C.H. Beck: 2026, I. Einleitung. 2. Geschichtliche Entwicklung des Schmerzensgeldanspruchs, p 10-12.

¹⁶⁵ *Ibid.*, I. Einleitung. 3. Die Funktion des Schmerzensgeldes. B) Nicht nur historischer Rückblick auf die Grundsätze des Großen Zivilsenats (BGH Beschluss vom 6.7.1955 – GSZ 1/55) und deren Bestätigung durch die Entscheidung der Vereinigten Großen Senate mit Beschluss des BGH vom 16.9.2016 – VGS 1/16, p 18.

¹⁶⁶ *Ibid.*

hindamiskriteeriumide poolest.¹⁶⁷ Föderaalkohus rõhutas, et hüvitisel on kahetine funktsioon: esiteks kompenseerida kannatanule tekitatud kahju ning teiseks väljendada põhimõtet, et kahju tekitaja on kohustatud tekitatud kahju eest vastutama.¹⁶⁸ Hüvitise eesmärk on pakkuda kannatanule rahalist rahuldust ja kompenseerida mittemateriaalseid kannatusi, kuid selle suurust ei ole võimalik rangelt matemaatiliselt kindlaks määrata.¹⁶⁹ Põhimõte seisneb selles, et õigusrikkuja, kes on kahjustanud kannatanut ka mittevaraliselt, peab oma tegevusega aitama kannatanu elu võimaluste piires taas kergemaks muuta.¹⁷⁰ Õiglase hüvitise määramisel on kõige olulisem valu, kannatuste ja võimalike püsivate kahjustuste ulatus, raskusaste ja kestus ning hüvitise suurus sõltub seega eeskätt nende intensiivsusest.¹⁷¹

Samas on kohus selgitanud, et üksnes mittevaralise kahju hüvitise eesmärgist ei ole võimalik tuletada konkreetset hüvitise suurust, sest mittevaraline kahju ei puuduta rahaliselt mõõdetavaid hüvesid ning hüvitise suurust ei saa määrata valu ja kannatuste otsese rahalise tasakaalustamise kaudu, justkui oleks võimalik rahalise hüvitisega kannatanu kogetud valu neutraliseerida.¹⁷² Hüvitise eesmärk annab hüvitise suuruse määramiseks vaid üldise orientiiri.¹⁷³ See on eriti ilmne olukordades, kus mittevaraline kahju on väga ulatuslik, näiteks juhul, kui kannatanu keha on raskelt ja püsivalt kahjustatud või kui raskete psühholoogiliste häirete korral ei ole kannatanu oma kahjust teadlik.¹⁷⁴ Sarnane olukord võib tekkida ka siis, kui kannatanu majanduslik olukord on selline, et rahaline hüvitis ei tekita temas rahulolutunnet.¹⁷⁵ Eelnevast tulenevalt ei ole kompenseeriva eesmärgi täielik saavutamine mittevaralise kahju hüvitamise eeltingimus.¹⁷⁶ Hüvitisfunktsioon omandab sellistes juhtumites erilise tähenduse ning see funktsioon väljendab teatud isiklikku suhet kahju tekitaja ja kannatanu vahel ja mis oma olemuselt eeldab kõigi asjaolude arvessevõtmist¹⁷⁷. Mittevaralise kahju hüvitis peab võimaldama kannatanul tasakaalustada kogetud puudusi selliste

¹⁶⁷ *Ibid.*

¹⁶⁸ *Ibid.*

¹⁶⁹ BGHZ, Beschluss vom 06.07.1955 – GSZ 1/55, I, p 3

¹⁷⁰ *Ibid.*

¹⁷¹ *Ibid.*

¹⁷² *Ibid.*

¹⁷³ *Ibid.*

¹⁷⁴ *Ibid.*

¹⁷⁵ *Ibid.*

¹⁷⁶ *Ibid.*

¹⁷⁷ *Ibid.*

hüvedega, mis suurendavad tema heaolu, kuid vaatamata hüvitise eesmärgile on kannatanul vabadus otsustada, kuidas seda kasutada.¹⁷⁸

Sobiva rahalise hüvitise määramine toimub kohtu kaalutusõiguse alusel vastavalt Saksamaa tsiviilkohtumenetluse seadustiku¹⁷⁹ (*Zivilprozessordnung*, ZPO) § 287-le, mille kohaselt tuleb arvesse võtta kõiki üksikjuhtumi asjaolusid.¹⁸⁰ Näiteks on Hammis asuv liidumaa kõrgem kohus (*Oberlandesgericht Hamm*, edaspidi OLG Hamm) 2025. aastal täpsustanud, et mittevaralise hüvitise suurus sõltub eelkõige elukvaliteedi halvenemise astmest, mis oli juba set leidnud suulise menetluse lõppedes või mis on tulevikus objektiivselt prognoositav.¹⁸¹ Õiguskirjanduse järgi uleb alati tuleb arvestada iga isiku individuaalse olukorraga.¹⁸² Näiteks võib sõrme kaotus pianisti või kirurgi puhul, näo moonutus näitleja puhul või liikumispiirang tippportlase jaoks kujutada endast eriti rasket kahjustust, mida tuleb mittevaralise kahju hüvitise määramisel arvesse võtta.¹⁸³

Iga üksikjuhtumi konkreetsetest asjaoludest olenemata peab kohus tagama, et võrreldavad vigastused tooksid kaasa ligikaudu sarnase hüvitise.¹⁸⁴ Kuna siduvaid hüvitise määramise katalooge ei ole olemas, kasutatakse suunisenähtelise kohtupraktikas kujunenud nn *Schmerzensgeldtabellen*'eid ehk valuraha tabeleid, mis koondavad varasemate kohtulahendite põhjal määratud hüvitisi.¹⁸⁵ 1976. aastal leidis Saksamaa Liitvabariigi Föderaalkohus, et kohtunik peab hüvitise suuruse määramisel arvestama vigastuse liiki, raskusastet ja kestust ning põhjendama kõrvalekaldeid varasemast praktikast, kohtuniku kaalutusõiguse on piiratud loogikapõhimõtete ja kogemusreeglitega.¹⁸⁶ Kaalutusõiguse vale rakendamine on nii üksikjuhtumi asjaolude arvesse võtmata jätmine ja pelgalt tabelitest lähtumine kui ka hüvitise, mis erineb senisest praktikast, määramine ilma piisava põhjendusega.¹⁸⁷ Samas võivad kõrvalekalded olla põhjendatud näiteks

¹⁷⁸ Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch, 10. Aufl., § 253. C.H. Beck: 2025. III. Entschädigung bei Verletzung bestimmter Rechte (Abs. 2). 1. Funktion der Entschädigung, p 10.

¹⁷⁹ Zivilprozessordnung (ZPO) in der Fassung der Bekanntmachung vom 5. Dezember 2005 (BGBl. I S. 3202; 2006 I S. 431; 2007 I S. 1781), die zuletzt durch Artikel 2 des Gesetzes vom 22. Dezember 2025 (BGBl. 2025 I Nr. 349) geändert worden ist.

¹⁸⁰ Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch. III. Entschädigung bei Verletzung bestimmter Rechte (Abs. 2). 4. Bemessungsgrundlagen. A) Allgemeines, p 36.

¹⁸¹ OLG Hamm (7. Zivilsenat), Teilanerkennnis- und Teilendurteil vom 21.11.2025 – 7 U 49/24, p 75.

¹⁸² Slizyk, A., II. Die Bemessungskriterien des Schmerzensgeldes. 1. Die Ausgleichsfunktion des Schmerzensgeldes, p 21

¹⁸³ *Ibid.*

¹⁸⁴ *Ibid.*, p 23.

¹⁸⁵ *Ibid.*

¹⁸⁶ BGH, Urteil vom 08.06.1976 - VI ZR 216/74, II., p 1.

¹⁸⁷ Slizyk, A., II. Die Bemessungskriterien des Schmerzensgeldes. 1. Die Ausgleichsfunktion des Schmerzensgeldes, p 23.

raha väärtuse muutumise (inflatsiooni) või uute meditsiiniliste ravivõimaluste tekkimisega.¹⁸⁸ Liigse hüvitise määramine võib kaasa aidata üldiste hüvitiste taseme kasvule, kui otsus lisatakse hiljem suunistena kasutatavatesse kataloogidesse ja tabelitesse.¹⁸⁹

3.2 MITTEVARALISE KAHJU HÜVITISTE KOGUMIKUD

3.2.1 Valuraha tabelid Saksamaal

Eelviidatud *Schmerzensgeld*-i ehk valuraha tabelid koondavad varasemate kohtuotsuste põhjal kujunenud hüvitiste suurusi ning on üles ehitatud süstemaatilise struktuuri alusel. Need kohtupraktika kogumikud on ühe väljaande näitel üles ehitatud järgmiselt: mittevaralise kahju hüvitise aluseks olevad asjaolud on jaotatud oma liigi alusel eri peatükkidesse A-D.¹⁹⁰ Peatükis A on otsused anotoomilises järjestuses pealaest jalatallani lähtudes sellest, mis oli primaarne vigastus.¹⁹¹ Peatükk B sisaldab igapäevaseid, sageli esinevaid lihtsamaid vigastusi, mis on liiga väheolulised, et kuuluda peatükki A, näiteks verevalumid, löikehaavad ja marrastused.¹⁹² Peatükk C hõlmab erilisi vigastusi ja tagajärgi, näiteks HIV/AIDS, šokk, kiirituskahjustused, isikuõiguste rikkumised ning harvemini esinevad vigastuste tagajärjed, seal hulgas ravivead.¹⁹³ Need juhtumid on koondatud eraldi peatükki, kuna nende paigutamine peatükkidesse A või B ei võimaldaks neid kasutajal piisavalt hõlpsasti leida.¹⁹⁴ Peatükk D sisaldab hüvitisti, mis on määratud isikutele, kelle lähedane on tapetud.¹⁹⁵ Peatükid on omakorda jaotatud alapeatükkidesse, näiteks alapeatükis C sisaldub isikuõiguste ja andmekaitse rikkumiste alapeatükk, mis on edasi liigendatud konkreetsemateks kategooriateks nagu andmete ebaseaduslik kogumine, andmeleke ja varjatud jälgimine.¹⁹⁶ Hüvitised on alapeatükkides esitatud kasvavas järjekorras ning sellise

¹⁸⁸ *Ibid.*

¹⁸⁹ BGH, Urteil vom 08.06.1976 - VI ZR 216/74, II., p 1.

¹⁹⁰ Slizyk, A, I. Einleitung. 1. Zur Systematik dieses Buches, p 5-8.

¹⁹¹ *Ibid.*, p 5-6.

¹⁹² *Ibid.*

¹⁹³ *Ibid.*, p 7

¹⁹⁴ *Ibid.*

¹⁹⁵ *Ibid.*

¹⁹⁶ *Ibid.*

kategoriseerimise eesmärk on võimaldada kasutajatel leida konkreetse olukorra jaoks asjakohaseid kohtulahendeid võimalikult kiiresti ja täpselt.¹⁹⁷

Iga võrreldava otsuse kohta on tehtud lühikokkuvõte, mis sisaldab teavet vigastuste iseloomu kohta, nt haiglaravi vajadust, ravi kestust, vähenenud töövõime kestust ja püsivaid kahjustusi, ning kahjustatud isikut iseloomustavad andmeid; samuti on esitatud viited ka algallikatele.¹⁹⁸ Näitena võib tuua, et peatükist A on võimalik filtreerida välja randme, käe ja sõrmede vigastused, seejärel randmevigastused, ning ühe konkreetse randmevigastuse kohta esitatakse järgmine kokkuvõte: „Randmevigastus (siin: randme turse) ja küünarvarre põrutused. Naine (koduperenaine). „Alguses tugev valu, mis vaibus nelja nädala jooksul.“ Vigastatud jalakäija; esines süülise hooletuse tunnuseid, kuid vastutust ei jagatud. Summa: 153,39 eurot.“¹⁹⁹ Iga otsuse juures sisaldub link ostujõu kalkulaatorile²⁰⁰, mille kaudu on võimalik arvutada varasema hüvitise tänapäevane väärtus, arvestades raha ostujõu muutust. Andmed ostujõu kohta pärinevad Föderaalsetl statistikaametilt Destatis²⁰¹.

Oluline on rõhutada, et need tabelid ei ole õiguslikult siduvad, vaid kujutavad endast üksnes abivahendit ja orientiiri hüvitise suuruse määramisel, sest iga juhtum on individuaalne ning väga oluline on arvestada elukvaliteedi halvenemise ulatust ja astet, mis võib hõlmata ka elustiili kahjustamist või isikliku arengu võimaluste vähenemist²⁰² nagu juba eelnevalt käsitletud. BGH on rõhutanud, et konkreetsete vigastuse korral ei olegi olemas õiget hüvitiste suurust, vaid see tuleb määrata igal juhul eraldi.²⁰³ Samas ollakse Saksamaa kohtupraktikas ja õiguskirjanduses seisukohal, et mittevahaliste kahjuhüvitiste kohtuotsuste kogumid õiguskindluse ja võrdsuse põhimõtte tagamiseks siiski hädavajalikud.²⁰⁴ Seetõttu tuleb neid käsitleda orientiirina või

¹⁹⁷ *Ibid*, p 8.

¹⁹⁸ *Ibid*.

¹⁹⁹ Beck-online. Schmerzensgeld. C.H Beck: 2025. Entscheidungen: Von Kopf bis Fuß. Handgelenk, Hände und Finger. Handgelenkverletzungen. Handgelenkverletzung - 153,39 EUR (9.1.1980). - <https://beck-online-beck-de.ezproxy.utlib.ut.ee/Bcid/Y-400-W-IMMDAT-N-94> (15.04.2026).

²⁰⁰ Beck online. Preisindexrechner. - <https://beck-online-beck-de.ezproxy.utlib.ut.ee/preisindex/Arbeitshilfen/3872/preisindex/?Y=900&W=preisindex&BETRAG=153&EUR=true&BASISJAHR=Januar+1980&JAHR=M%C3%A4rz+2026> (28.04.2026).

²⁰¹ *Ibid*.

²⁰² Slizyk, A., II. Die Bemessungskriterien des Schmerzensgeldes. 1. Die Ausgleichsfunktion des Schmerzensgeldes, p 21.

²⁰³ *Ibid*, p 22.

²⁰⁴ *Ibid*.

võrdlusraamistikuna, mis aitab tagada sarnaste juhtumite võrreldava lahendamise, kuid mis ei asenda üksikjuhtumi kõigi eripärade põhjalikku analüüsi.²⁰⁵

3.2.2 Mittevaralise kahju hüvitiste kogumike võrdlus Eesti ja Saksamaa vahel

Eesti kohtupraktika analüüsides ülesehitus, nagu peatükis 1.3.2.2.1 käsitletud, erineb Saksamaa omast. Esiteks avaldab mittevaralise kahju hüvitamise nõuete analüüsi Riigikohus ning seda tehakse mitmeaastase intervalliga. Näiteks on töö kirjutamise hetkeks aastal 2026 avaldatud alla kümne analüüsi, millest viimane käsitleb kahjusid aastatel 2020-2022²⁰⁶. Mittevaralise kahju suuruseid ei ole analüüsitud kõikide aastate kohta ega ka kõikides õigusvaldkondades, mistõttu esineb teabes lünki. Teine oluline erinevus seisneb selles, et kahjunõuded ei ole kõikides kogumikes ühtselt kategoriseeritud, näiteks liigendatud kahju liigi alusel, vaid hoopis kohtuastme või nõude aluse järgi, mis ei võimalda kasutajal võimalikult kiiresti leida võimalikult sarnaseid vigastusi või kahjusid. Saksamaa kogumike ülesehitus on võrreldava vigastuse või tagajärje leidmise mõttes parema ülesehitusega ning võimaldab kiiremat võrdlusanalüüsi. Samuti ei käsitle kahjuanalüüsid tihti seda, mis on kahjustatud isikut iseloomustavad tunnused, näiteks sugu, vanus, amet või muud elukorralduslikud asjaolud, samuti kahju tekitaja majanduslik olukord. Need on aga tegurid, mis võivad sõltuvalt olukorrast kahjuhüvitise suurust mõjutada.

Üks olulisemaid erinevusi on see, et Eestis ei ole kumulatiivset andmebaasi, mis koondaks kõiki aastate kohtupraktika, et seda oleks võimalikult lihtne analüüsida. Viidatud Saksamaa kogumikus on võimalik iga viidatud kohtulahend vastava lingi kaudu avada, et selle detailsemalt asjaolusid lugeda, ning otsuste juures paikneb ka link kalkulaatorile, mis arvutab hüvitise ümber tänapäevasesse väärtusesse, arvestades ostujõu muutumist. On selge, et ükski kohtunik või ka advokaat ei ole talle etteantud ajaraamistikus võimeline iseisvalt efektiivselt analüüsima kõiki Eestis tehtud lahendeid, et leida võimalikult võrreldav kaasus. Saksamaa eeskujul süsteemselt üles ehitatud andmebaas võiks aidata seda probleemi leevendada ning muu hulgas seeläbi vähendada ka vaidluseid mittevaralise kahju suuruse üle.

²⁰⁵ *Ibid.*

²⁰⁶ Piho, K., Krillo, K. Mittevaralise kahju hüvitamise nõuded tsiviilasjades 2020.–2022. aastal.

3.3 MAJANDUSNÄITAJATE MÕJU MITTEVARALISE KAHJU HÜVITISE SUURUSELE SAKSAMAA KOHTUPRAKTIKAS

1969. aastal on Saksamaa Liitvabariigi Föderaalkohus otsustanud, et see, mil määral esimese astme kohtunik varasematest hüvitistest kinni peab või kas majandusarenguid arvestades või kohtupraktika arengu tõttu neid ületab, on tema kaalutusõiguses ja seda ei saa apellatsiooni korras läbi vaadata.²⁰⁷ Berliini piirkonna kõrgem kohus (*Kammergericht*, edaspidi KG) leidis 2006. aastal, et üle 10 aasta vanuste võrdlusotsuste kasuamisel tuleb igal juhul arvesse võtta raha väärtuse langust ning viitas sealjuures varasematele samasisulistele otsustele.²⁰⁸ Kohtupraktikast on heaolu taseme arvestamise kontekstis leitud järgnevad põhimõtted: varasemates võrreldavates otsustes määratud hüvitiste suurus on informatiivne ainult siis, kui arvestatakse raha väärtuse langust pärast otsuse tegemist²⁰⁹; ning varasemate hüvitiste võrdlemisel tuleb lisaks juhtumite sisulise võrreldavuse uurimisele ja erinevuste arvestamisele arvestada ka aja möödumist nende otsuste tegemisest ning vahepealset raha väärtuse langust; samuti asjaolu, et kohtupraktika on kõige raskemate vigastuste korral hüvitiste määramisel heldem kui varem²¹⁰. Saksa õiguses ei ole otseselt sellist terminit nagu „ühiskonna heaolu tase“ ega ka sellele sarnast mõistet. Samas võib viidatud kohtupraktikast järeldada, et hüvitiste võrreldavus on Saksamaa praktikas sama oluline kui Eesti praktikas ning nii ühiskonna majandusliku heaolu taseme tõusu, raha väärtuse langust kui ka kohtupraktika arengut peab kohtunik teatud juhtudel mittevahalise kahju hüvitise suuruse kindlaksmääramisel arvesse võtma.

Kasutades andmebaasi Beck-Online²¹¹, otsiti viimase 10 aasta (aprill 2016-2026) kohtupraktikat, mis sisaldasid ühtaegu märksõnu „BGB § 253“ ja sõna „inflatsioon“ (saksa keeles *Inflation*) või „raha väärtuse langus“ (*Geldentwertung*). Märksõnade valik tulenes juba eelviidatud kohtupraktika sõnastusest ning otsing andis 118 tulemust, millest kõik kohtulahendid vaadati läbi, et leida näiteid, kuidas majanduskeskkonna muutused hüvitisi mõjutavad. Samuti otsiti kohtulahendeid, kasutades märksõnu „BGB § 253“ ja „keskmine brutokuupalk“ (*Durchschnittliches Bruttomonatsgehalt*), et

²⁰⁷ BGH, Urteil vom 19.12.1969 – VI ZR 111/68OLG Frankfurt a. M. vom 14.03.1968, I., p 2. a).

²⁰⁸ KG (12. Zivilsenat), Anerkenntnis- und Schlussurteil vom 04.05.2006 - 12 U 42/05, p 42.

²⁰⁹ KG, Urteil vom 15.03.2004 - 12 U 333/02, B. I. 2).

²¹⁰ OLG Hamburg (1. Zivilsenat), Urteil vom 05.09.2024 – 1 U 95/23, p 116.

²¹¹ Beck-Online. - <https://beck-online.beck.de/Home> (28.04.2026).

leida, kas ka nimetatud näitajat kasutatakse sarnaselt Eestile muutuva majanduskeskkonna põhjendamiseks, kuid 14 saadud tulemust ei olnud seotud mittevarelise kahju hüvitise suurusega.

2025. aastal tehtud otsuses²¹² võrdles Hammi Liidumaa töökohus (*Landesarbeitsgericht*, LAG Hamm) hüvitisi aastatest 2019 (2 000 eurot), 2012 (4 000 eurot) ja 2010 (7 000 eurot) ning selgitas, et „võttes arvesse inflatsiooni ja kostja märkimisväärsest süüd“ on väljamõistetav asjakohane hüvitis 15 000 eurot. 2022. aastal tehtud otsuses on Hammi liidumaa kõrgeim kohus (*Oberlandesgericht* Hamm, OLG Hamm) märkinud, et kuigi võrreldavas asjas oli sarnases olukorras varem välja mõistetud väiksem kahjuhüvitis, tehti vahepealse aja tõttu indekskorrektsioon, et tasakaalustada hüvitise väärtuse vähenemist suurenenud inflatsiooni tõttu.²¹³ Sarnase seisukohta väljendas ka Ambergi ringkonnakohus (*Landgericht* Amberg, LG Amberg) 2021. aastal, kus viimane sarnane hüvitis on mõistetud välja aastal 2016 ning kohus nentis, et hüvitise väljamõistmisel võetakse arvesse raha väärtuse langust.²¹⁴ Samalaadset lähenemist on kasutatud ka mitmes teises kohtulahendis²¹⁵, et kohus on küll inflatsiooni mõjul hüvitist korrigeerinud, kuid ei ole viidanud konkreetsele statistilisele näitajale, mida korrigeerimisel kasutati. Seetõttu jääb sellistes lahendites ebaselgeks, milline osa hüvitisest tuleneb majanduskeskkonna muutusest ja milline osa kahju olemusest.

2024. aasta otsuses on OLG Hamburg nõustunud madalama astme kohtuga, et viimane on õigesti arvestanud inflatsiooni, määratud hüvitis sobib süsteemi ning on vajalik jätk viimase 10-15 aasta kahjude hindamise praktika arengule.²¹⁶ OLG Stuttgart tõi ühes 2024. aastal tehtud otsuses hüvitise mõistmisel välja võrreldavad kohtulahendid ja korrigeeris neis määratud hüvitised inflatsiooni järgi suuremaks.²¹⁷ Näiteks märkis kohus, et võrreldavas lahendis on kohus 2010. aastal välja mõistnud 75 000 eurose hüvitise ning inflatsiooni arvesse võttes vastab see ligikaudu 100 000 eurole.²¹⁸ Sarnase lähenemise on võtnud 2023. aastal LG Karlsruhe, kus korrigeeriti kolme võrreldavat

²¹² LAG Hamm (18. Kammer), Urteil vom 28.05.2025 – 18 SLa 959/24, p 64.

²¹³ OLG Hamm (26. Zivilsenat), Urteil vom 15.02.2022 – 26 U 21/21, p 51.

²¹⁴ LG Amberg (2. Zivilkammer), Endurteil vom 01.10.2021 – 24 O 1019/15, p 713.

²¹⁵ Näitena lahendid LG Saarbrücken (4. Zivilkammer), Urteil vom 28.09.2021 – 4 O 265/20, p 33; OLG Frankfurt a. M. (8. Zivilsenat), Urteil vom 18.02.2025 – 8 U 8/21, p 88; OLG Hamm (7. Zivilsenat), Beschluss vom 22.01.2021 – 7 U 18/20, p 28; OLG München (10. Zivilsenat), Endurteil vom 06.12.2019 – 10 U 2848/19, p 19; OLG München (15. Zivilsenat), Endurteil vom 04.12.2019 – 15 U 3688/18, p 21-22; LG Arnsberg (2. Zivilkammer), Grund- und Teilurteil vom 16.02.2018 – 2 O 354/15, p 49 ja 58; LG Amberg (2. Zivilkammer), Endurteil vom 14.09.2016 – 23 O 1004/13, p 133.

²¹⁶ OLG Hamburg (1. Zivilsenat), Urteil vom 05.09.2024 – 1 U 95/23, p 117.

²¹⁷ OLG Stuttgart (10. Zivilsenat), Urteil vom 20.02.2024 – 10 U 76/23, p 35-39.

²¹⁸ *Ibid*, p 35.

hüvitist Föderaalset Statistikaametist pärit inflatsioonimääraga.²¹⁹ Varasemalt on sellist lähenemist kasutanud OLG Jena aastal 2022, OLG Nürnberg aastal 2020 ning samuti veel mitmed teised kohtud.²²⁰ Selline praktika, kus varasemad sarnased hüvitised on võrreldamise tagamiseks lahendi põhjendavas osas kohe mingi majandusnäitaja abil indekseeritud ja selle allikale on viidatud, on menetlusosaliste jaoks läbipaistev ja kontrollitav.

OLG Brandenburg on 2016. aastal leidnud, et kostjate viidatud kohtulahendeid ei tule võrdlevate otsustena kasutada, kuna need pärinesid valdavalt eelmise sajandi kaheksakümnendatest ja üheksakümnendatest aastatest ning seetõttu ei saa neid sellest ajast alates toimunud inflatsiooni tõttu võrdlusalusena kasutada.²²¹ Kostjad olid esitanud vastuväite hüvitise suurusele ning püüdnud seda põhjendada vanemate kohtulahenditega, mis nende hinnangul toetasid väiksema hüvitise määramist.

Töö käigus läbi töötatud Saksamaa lahendites arvestati seega majanduslike näitajate, eelkõige inflatsiooni ja raha väärtuse muutumisega mittevaralise kahju hüvitise määramisel peamiselt läbi varasemate kohtulahendite võrdleva analüüsi ja võrreldavate hüvitiste ajakohastamise. Kohtud tuginesid küll varasematele sarnastele hüvitistele, kuid kohandasid neid vastavalt raha väärtuse langusele kas jälgitavalt, kasutades tarbijahinnaindeksit või statistikaameti ostujõu kalkulaatorit, või väitsid, et on majanduslikke muutuseid hüvitise suuruse määramisel arvesse võtnud ilma näitajate esitamiseta.

3.4 MAJANDUSLIKE NÄITAJATE ARVESTAMINE MITTEVARALISE KAHJU HÜVITISE MÄÄRAMISEL EESTI, EIK JA SAKSAMAA VÕRDLUSES

Sarnane joon kõigi kolme riigi praktikas on inflatsiooniga korrigeerimise või majandusliku muutuse arvestamise teatav läbipaistmatus, kuna sageli ei selgu, milliseid majandusnäitajaid

²¹⁹ LG Karlsruhe, Urt. v. 19.4.2023 – 6 O 175/21, p 35-38.

²²⁰ OLG Jena, Urteil vom 13.4.2022 – 2 U 1250/20, p 56; OLG Nürnberg, Urteil vom 20.8.2020 – 13 U 1187/20, p 27-30; veel näiteks OLG Brandenburg (7. Zivilsenat), Urteil vom 30.10.2019 – 7 U 147/15, p 39; OLG Celle (14. Zivilsenat), Urteil vom 31.01.2024 – 14 U 58/23, p 22; OLG Nürnberg (13. Zivilsenat), Urteil vom 20.08.2020 – 13 U 1187/20, p 28-30; LG Offenburg (2. Zivilkammer), Endurteil vom 20.03.2020 – 2 O 543/18, p 48.

²²¹ OLG Brandenburg (12. Zivilsenat), Urteil vom 14.01.2016 – 12 U 160/14, p 23.

millistest allikastest kasutatud on või kuidas need täpselt hüvitise suurust mõjutavad. Autori hinnangul võib see ühest küljest tuleneda sellest, et kohtunikul ei ole otseselt kohustust mittevaralise kahju suuruse arvutamise „valemit“ lahendisse sisse kirjutada, kuna tegemist on kohtuniku siseveendumusele tugineva hinnanguga. ning teisest küljest ka sellest, et nii Eesti kui Saksa õiguses on kohtunik kohustatud põhjendama vaid seda, kui ta hüvitist välja mõistes kaldub oluliselt kõrvale varasemalt väljamõistetud hüvitisest. Sellistel juhtudel võib ka viide indekseerimisele olla piisav selgitus, tingimusel et võrreldav hüvitis ja indekseerimiseks kasutatav näitaja ja selle päritolu on selgelt tuvastatavad. Lisaks ei tulene Saksa õigusest, erinevalt Eesti ja EIK kohtupraktikast, otsest kohustust hinnata mittevaralise kahju hüvitise vastavust ühiskonna üldisele heaolutasemele, mistõttu puudub ka vajadus seda eraldi põhjendada.

Erinevusena Eesti ja Euroopa Inimõiguste Kohtu praktikast võib välja tuua, et Saksamaa kohtupraktikas ei viidata majanduskeskkonna muutumise põhjendamiseks keskmisele palgale, vaid kasutatakse peamiselt mõistet indekseerimine või inflatsiooniga korrigeerimine, mis tugineb tarbijahinnaindeksi (THI) muutusele. Analüüsitud Saksamaa lahendites ei välistatud ka hüvitiste märkimisväärset suurendamist olukorras, kus varasemad hüvitisid ei vasta enam ühiskonna majanduslikule olukorrale THI muutuse tõttu, mis pigem ei ole Eesti praktikast levinud. Autor mõnab, et töö eesmärk ei olnud kvantitatiivselt hinnata, kui sageli Saksamaa praktikast hüvitisi inflatsiooniga korrigeeritakse, vaid tuua esile näiteid, mida on võimalik võtta eeskujuks.

Saksamaa praktika näitab eelkõige, et kuigi seadusandja ei ole sarnaselt Eestile loonud mittevaralise kahju hüvitiste indekseerimise või ajakohastamise mehhanismi, tehakse seda teatud määral siiski kohtupraktikas. Varasemate hüvitiste süstemaatiline võrdlemine ja tarbijahinnaindeksile tuginev korrigeerimine võimaldab tagada hüvitiste ajakohasuse ning võrreldavuse. Samuti on kujunenud välja süsteem, kus varasemad mittevaralise kahju hüvitisid on struktureeritud ja seetõttu hõlpsasti leitavad, mis lihtsustab võrdlusanalüüsi tegemist. Kokkuvõttes võib öelda, et Saksamaa praktikast välja toodud näited varasemate hüvitiste tarbijahinnaindeksiga indekseerimise kohta võivad olla eeskujuks, kuidas mittevaralise kahju hüvitisi on võimalik siduda majandusliku reaalsusega vaid ühe kindla näitaja kaudu. Oluliseks eelduseks on siiski võrreldavate kohtulahendite olemasolu, kuna ilma nendeta ei ole võimalik ka indekseerimist sisuliselt rakendada.

4. HEAOLU TASEMEGA ARVESTAMISE VÕIMALUSED EESTIS

4.1 ÜHISKONNA HEAOLU TASEME MÕÕTMISEKS SOBIV MAJANDUSLIK NÄITAJA

Analüüsitud Saksamaa lahenditest leiti, et hüvitiste ajakohastamiseks kasutatakse vaid üht majanduslikku näitajat: tarbijahinnaindeksit. Samuti saab Saksa kohtulahenditest järeldada, et mittevaralise kahju hüvitise määramisel on kõige efektiivsem lähtuda varasemate hüvitiste süstemaatilisest võrdlemisest ning nende korrigeerimisest tarbijahinnaindeksi alusel. Euroopa Inimõiguste Kohtu praktikast ei ole võimalik autori hinnangul midagi otseselt üle tuua, kuna SKP-põhine hüvitiste korrigeerimine on riigi sees liiga abstraktne ning sobib paremini konteksti, kus hüvitiste maksjaks on erinevad riigid. Riigisiselt on asjakohasemaid näitajaid, mis peegeldavad paremini ühiskonna majanduslikku olukorda.

Tarbijahinnaindeksile tuginemist toetavad veel analüüsitud Eesti kohtupraktika, kus nimetatud näitajat juba osaliselt kasutatakse, ning eriseaduses sätestatud mittevaralise kahju suurust reguleerivad sätted. 2024. aasta detsembris kehtima hakanud liikluskindlustuse seaduse (LKindIS)²²² § 32 näeb ette mittevaralise kahju alammäärad tervise kahjustamisest või kehavigastuse tekitamisest tuleneva mittevaralise kahju tekkimisel. Sätte lg 3 järgi need alammäärad suurenevad igal aastal alates jooksva aasta esimest kuupäevast Statistikaameti avaldatud eelmise aasta tarbijahinnaindeksi suurenemise võrra. Liikluskindlustuse seaduse ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduseelnõu²²³ järgi on seadusmuudatuse eesmärk tagada kahjustatud isikute võrdne minimaalne kaitse kogu Euroopa liidus. Sarnast mudelit indekseerimiseks kasutatakse juba ravimiseaduse²²⁴ § 99¹⁹ alusel vaktsiinikahjude hüvitiste indekseerimisel. Töö autori hinnangul ei oleks põhjendatud, et kohtupraktikas sätestatud hüvitiste ajakohastamise vajaduse hindamiseks kasutatakse mingit muud näitajat.

²²² Liikluskindlustuse seadus. - RT I, 11.04.2014, 1.

²²³ Liikluskindlustuse seaduse muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu. 400 SE. - <https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/db4a8298-eb15-4a72-a9d4-0417ace49f2d/liikluskindlustuse-seaduse-muutmise-ja-sellega-seonduvalt-teiste-seaduste-muutmise-seadus/>, lk 45 (20.04.2026).

²²⁴ Ravimiseadus. - RT I, 12.07.2025, 24.

Alternatiivselt võiks küll kaaluda ühiskonna heaolutaseme mõõtmiseks keskmise brutokuupalga muutuse kasutamist, kuna see on samuti Riigikohtu poolt nimetatud näitaja ja esindatud kõige rohkem ka maa- ja ringkonnakohtute praktikas. Samas keskmise palga tõus ei pruugi hüvitise saajat ega maksjat mõjutada ning mittevaralise kahju hüvitise suuruse määramisel saab kohus eraldi arvesse võtta ka kahju tekitaja rahalist olukorda. Tarbijahinnaindeks väljendab üldist hinnatõusu, mis mõjutab nii hüvitise saajat kui maksjat otseselt. Veel ei ole kohtute praktikas olnud ühelgi näitel jälgitav, kuidas sissetulekute muutus hüvitise suurust mõjutab. Eelnevatel põhjustel on töö autori hinnangul just tarbijahinnaindeks ühiskonna heaolu taseme mõõtmiseks kõige asjakohasem mõõdik.

4.2 KOHTUPRAKTIKA ANALÜÜSIDE ÜHTNE METOODIKA

Selleks, et tagada kooskõla ühiskonna heaolu tasemega ja hüvitiste võrreldavus, on Saksamaa eeskujul vajalik luua ühtne ja süsteemne andmebaas, mis võimaldaks leida mõistliku ajakuluga võrreldavaid mittevaralise kahju hüvitisi. See on vajalik Riigikohtu juhise, mille kohaselt mittevaralise kahju hüvitise suurused peavad olema võrreldavad, täitmiseks. Riigikohus on 2024. aastal väljendanud, et järeldused varasemas kohtupraktikas väljamõistetud hüvitiste suuruse kohta peavad rajanema piisavalt esinduslikul kohtulahendite valimil.²²⁵ Praegu on autorile teadaolevalt Eestis ainuke võimalus sarnaseid mittevaralise kahju juhtumeid leida Riigi Teataja ja Kohtu Infosüsteemi otsingu kasutamine ja sealne manuaalne otsing või Riigikohtu koostatud analüüsid. Saksamaa eeskujul oleks võimalik luua andmebaas, kus kohtulahendid on elektroonilises keskkonnas süstematiseeritud ning nendest on koostatud lühikokkuvõtted. Kuna Riigikohtu õigusteabe ja koolitusosakond on juba koostanud mittevaralise kahju nõuete analüüsi, siis oleks selle loogiline jätk, et uue andmebaasi loomine ja haldamine oleks Riigikohtu pädevuses. Kohtupraktika analüüsi kogumike koostamisele ei ole samas kehtestatud piiranguid ning seetõttu võib sellise kogumiku koostada sisuliselt iga isik.

Otsuste kokkuvõtted võiksid sisaldada informatsiooni, mis vastaks Riigikohtu praktikas nimetatud mittevaralise kahju suuruse määramise suunistele, näiteks vigastuste ja tagajärgede iseloomustus, ravi kestus, kahjustatud isikut ja kahju tekitajat iseloomustavad asjakohased tunnused. Kuna

²²⁵ RKKKo 1-22-5835/33, p 43.

kohtulahendite võrreldavus ei ole magistritöö rõhuasetus, siis ei tooda välja täpseid kriteeriume, millele see andmebaas peaks vastama või mis peaks seal kindlasti sisalduma. Lühiülevaated kaasustest peaks igatahes andma vastused kõikidele Riigikohtu praktika kriteeriumitele, millega peab suurust määrares arvestama ning andmebaas peab olema loogiliselt üles ehitatud selliselt, et see võimaldab seal kiiresti orienteerumist. Kui sellise andmebaasi loomine osutub liiga ressursimahukaks, oleks alternatiiviks regulaarsete ja kumulatiivsete kohtupraktika ülevaadete koostamine. Need peaksid olema koostatud ühtsetel alustel, hõlmama kõiki lahendeid ning ja neid tuleks avaldada võimalikult väikse intervalliga, soovitatavalt vähemalt igal aastal. Samuti oleks oluline tähistada, millised lahendid on eeskujuks ning millised ei ole soovitatavad võrdlusallikad, näiteks on võimalik analüüsides välja toodud hüvitisvahemikest välistada kõik hüvitised, kus kohus on mittevaralise kahju nõude rahuldanud maksimaalses ulatuses, et kahjunõuete suurus ei oleks mõjutatud hagejate seatud piiridest. Samuti, kui hüvitis ei ole analüüsi koostaja objektiivsel hinnangul vastavuses teiste hüvitistega, tuleks lisada juurde vastavasisuline märge, et seda ei võetaks eeskujuks. Regulaarne ja samadele meetoditele tuginev analüüs toetaks kohtupraktika ühtlustamist ning aitaks kaasa hüvitissüsteemi läbipaistvuse tugevdamisele.

4.3 KOHTUPRAKTIKAS KASUTATAVATE VÕRRELDAVATE HÜVITISTE INDEKSEERIMINE

Rahaline hüvitis on olemuslikult seotud selle kasutamisevõimalustega. Kuigi mittevaralise kahju hüvitise eesmärk ei ole konkreetse vara soetamine, kasutatakse saadud raha paratamatult mingite hüvede või teenuste soetamiseks, olgu selleks näiteks igapäevased tarbekaubad, tervist toetavad tegevused või sümboolsed toimingud nagu mälestusürituste korraldamine. Kui hüvitise suurus jääb ajas muutumatuks, kuid raha ostujõud väheneb, väheneb paratamatult ka hüvitise tegelik väärtus. Indekseerimata hüvitised võivad seega viia olukorrani, kus varasemad lahendid kaotavad võrreldavuse ning õigussüsteemi sisemine ühtsus nõrgeneb. Samuti võib see kahjustada mittevaralise kahju hüvitise kompensatoorset ja preventiivset eesmärki. Esiteks ei pruugi hüvitis pakkuda kannatanule piisavat rahalist leevendust, et ta leiaks, et see midagi kompenseeriks. Teiseks võib liiga madal hüvitis vähendada õigusrikkumiste ennetavat mõju, kuna kahju tekitajale ei kaasne piisavat majanduslikku koormust.

Varasemate mittevaralise kahju hüvitiste kasutamisel võrdlusena tuleks nende väärtus viia vastavusse tänase ostujõuga, kasutades tarbijahinnaindeksit või Statistikaameti ostujõu kalkulaatorit²²⁶. Selline lähenemine tagab hüvitiste ajas võrreldavuse ning toetab õiguskindluse ja võrdsuse põhimõtteid. Samas tuleb arvestada, et ükski majandusnäitaja ei suuda täielikult kirjeldada ühiskonna väärtushinnanguid ega õiglustunnet. Seetõttu peaks majandusnäitajaid kasutama pigem abivahendina, mitte ainsa otsustava kriteeriumina.

Sama oluline on ka asjaolu et kohtumenetlus on ajamahukas ja kulukas nii selle pooltele kui ka riigile. Kui mittevaralise kahju hüvitise suurus on inflatsiooni tõttu või mingil muul põhjusel langenud tasemele, mis ei ole sisuliselt märkimisväärne, võib tekkida olukord, kus kohtumenetluse läbiviimine ei ole enam majanduslikult mõistlik. Sellisel juhul kasutatakse õigussüsteemi ressursse ebaproportsionaalselt väikese rahalise väärtusega vaidluste lahendamiseks. Hüvitise suurendamine vastavalt majandusarengutele aitab säilitada hüvitiste reaalse väärtuse ning tagada, et kohtumenetlus täidaks oma eesmärgi tõhusalt ja põhjendatult. Kõike veel kord lühidalt kokku võttes on autori hinnangul kõige asjakohasem viis ühiskonna üldise heaolu taseme mõõtmise läbi tarbijahinnaindeksi muutuse, mis peaks mõjutama samas ulatuses mittevaralise kahju hüvitise suurust. See saaks väljenduda eeskätt selles, et kohtuotsuste põhjendavas osas toodaks võrreldavates kaasustes sisalduvad hüvitised välja alati tarbijahinnaindeksiga korrigeeritult. Sama oluline on ka ajakohaste ja ühtlastel alustel koostatud kohtupraktika analüüside või kogumiku olemasolu.

²²⁶ Ostujõu kalkulaator kasutab arvutustes vastava kalendriaasta keskmist tarbijahinnaindeksit. Allikas: Statistikaamet. Ostujõu kalkulaator.

KOKKUVÕTE

Magistritöö eesmärk oli analüüsida, kuidas mittevaralise kahju hüvitise määramisel arvestatakse ühiskonna heaolu taset väljendavate majandusnäitajatega Eesti, Saksamaa ja Euroopa Inimõiguste Kohtu praktikas ning pakkuda eelneva põhjal välja, kuidas oleks kõige põhjendatum Eestis ühiskonna heaolu taset mõõta ning kuidas see peaks kahjuhüvitist mõjutama. Töö keskseks uurimisküsimusteks olid, millistele andmetele Eesti kohtud ühiskonna heaolu taset arvestades tuginevad ja kuidas see mõjutab mittevaralise kahju hüvitise suurust; kuidas põhjendab ja sisustab ühiskonna heaolu taseme kriteeriumi Euroopa Inimõiguste Kohus ning kuidas arvestatakse majanduslike näitajate muutumisega mittevaralise kahju hüvitise määramisel Saksa kohtupraktikas.

Eesti kohtupraktika analüüsi tulemused näitavad, et majanduslike näitajatega arvestamine on ebaühtlane ja sõltub suuresti konkreetse kohtuasja lahendajast. Kuigi Riigikohtu praktikas on viidatud ühiskonna heaolu tasemega arvestamise vajalikkusele ja majandusnäitajate kasutamise võimalikkusele (sh tarbijahinnaindeks ja keskmine brutokuupalk), puudub ühtne mehhanism varasemate hüvitiste ajakohastamiseks nii teoorias kui praktikas. Kohtupraktika analüüsist selgus, et mittevaralise kahju hüvitise määramisel on ühiskonna heaolu taseme mõõtmiseks praktikas kõige sagedasemini rakendatavam majandusnäitaja keskmise brutokuupalga muutus (20 lahendit 354-st) ning teisena keskmise brutokuupalga ja mittevaralise kahju hüvitise suhe (11 lahendit 354-st), samuti kasutatakse ka tarbijahinnaindeksit (7 lahendit 354-st). Enamasti sõltub majanduslike näitajate arvesse võtmine konkreetsest kohtunikust ning sellest, kas ta peab tunnetuslikult vajalikuks varasema hüvitise ajakohastamist, kuna majanduslik analüüs puudus ligikaudu 90% lahenditest. Seetõttu esineb ka olukordi, kus kohtunikud on ühiskonna heaolu taseme muutustele samal ajahetkel andnud erineva hinnangu.

Samuti on Riigikohtu poolt koostatavad mittevaralise kahju nõuete analüüsid, mida praktikas eeskujuks võetakse, ajaliselt hajutatud ning nende struktuur ei võimalda alati efektiivset võrdlusanalüüsi. Kohtupraktikas ning nimetatud kohtupraktika analüüsides on täheldatud erinevatel ajahetkedel nii hüvitiste langust, ebaühtlase suurusega hüvitisi kui ka võrreldamatute juhtumite kasutamist eeskujuna. Eelnevast järeldub, et Eesti süsteemi peamine probleem seisneb kahes omavahel seotud aspektis: esiteks puudub ühtne alus ühiskonna heaolu taseme hindamiseks

ja selle läbi varasemate hüvitiste ajakohastamiseks (indekseerimiseks) ning teiseks puudub süsteemne andmebaas, mis võimaldaks reaalselt võrreldavaid juhtumeid hõlpsasti tuvastada. See omakorda mõjutab otseselt nii võrdsuspõhimõtte kui ka õiguskindluse realiseerumist.

Euroopa Inimõiguste Kohtu praktilistest juhistest ja kohtupraktikas väljendatud põhimõtetest nähtub teoreetiliselt, et riigi majanduslik olukord ja sotsiaalne kontekst võivad mõjutada hüvitise suurust, kuid lahendites on neid hüvitise suuruse määramisel kasutatud vaikimisi, ilma sisuliste põhjendusteta hüvitise suuruse osas. Uurimistulemustest selgub, et EIK praktikas ei ole majanduslikud näitajad nagu riigi sisemajanduse koguprodukt (SKP) või keskmised sissetulekud, otseselt lahendite põhjendavas osas välja toodud ning nende mõju hüvitisele ei ole kirjeldatud. Siiski on mittevahalise kahju hüvitise analüüsis leitud, et riigi SKP mõjutab mittevahalise kahju hüvitise suurust isegi rohkem kui kannatanu individuaalne olukord, sest suurema SKP-ga riigid maksavad teistega võrreldes suuremaid hüvitisi. EIK praktikast ei leitud selliseid aspekte, mida oleks võimalik Eestis ühiskonna üldise heaolu taseme mõõtmise konteksti üle tuua ning EIK kohtulahendite analüüs ei võimaldanud järeldada, et ühiskonna üldise heaolutaseme kriteerium oleks võinud algselt kujuneda EIK praktika eeskujul.

Saksa õiguses puudub ühiskonna üldise heaolu taseme mõiste. Siiski oli praktikast võimalik leida lahendeid, kus kasutatakse varasemate hüvitiste ajakohastamisel tarbijahinnaindeksit, mille abil korrigeeritakse varasemates lahendites väljamõistetud hüvitiste rahalist väärtust, et tagada hüvitiste võrreldavus ajas. Saksa kohtulahendite valimi alusel ei leitud, et mittevahalise kahju hüvitise suurust võiks sarnaselt Eestile mõjutada keskmise brutokuupalga tõus. Saksa praktikast järeldati veel, et mittevahalise kahju hüvitiste võrreldavust toetavad kohtupraktika kogumikud, nn valuraha tabelid, mis võimaldavad sarnaseid juhtumeid kiiresti leida ning seeläbi hüvitisi ühtlasemat määrata. Sellele vaatamata leiti ka Saksa praktikas sarnaselt Eestile lahendeid, kus kohus küll selgitab, et on hüvitise suuruse määramisel võtnud arvesse elukalliduse tõusu või inflatsiooni, kuid jätab andmete sisu ja päritolu ning täpse mõju hüvitisele märkimata.

Töös järeldatakse, et Eestis ühiskonna üldise heaolu taseme kriteeriumi sisustamist oleks võimalik analüüsitud Saksa kohtupraktika eeskujul ühtlustada, kui kasutusele võetaks ühtne meetodiline lähenemine varasemate hüvitiste ajakohastamiseks, eelkõige tarbijahinnaindeksi alusel indekseerimine. Selline lähenemine tagaks, et hüvitiste rahaline väärtus oleks ajas võrreldav ning

ei sõltuks üksnes lahendi tegemise ajast ega kohtuniku abstraktsest hinnangust ühiskonna heaolutasemele. Tarbijahinnaindeksi kasutamine on peamiselt põhjendatud asjaoluga, et sellega indekseeritakse seaduses sätestatud minimaalsed kahjuhüvitisi, mis on ette nähtud liiklusõnnetuste ja vaktsiinikahjustuste tagajärjel. Samuti mõjutab tarbijahinnaindeksi muutus nii kahju hüvitise saaja kui maksja rahalisi ressursse, kuid seda ei pruugi teha keskmise brutokuupalga muutus. Lisaks oleks vajalik luua süstemaatiline ja struktureeritud koondandmebaas, mis sisaldaks mittevaralise kahju hüvitiste lahendite lühikokkuvõtteid. Lühiülevaated kaasustest peaks andma vastused kõikidele Riigikohtu praktika kriteeriumitele, millega peab mittevaralise kahju hüvitise suurust määrares arvestama ning andmebaas peaks olema loogiliselt üles ehitatud selliselt, et see võimaldab seal kiiresti orienteerumist. Saksamaa näitel on valuraha tabelid üles ehitatud näiteks vigastuste alusel, otsused on liigitatud anatoomilises järjekorras pealaest jalatallani ning järjestatud hüvitise suuruse alusel. Selline süsteem võimaldaks kohtunikel ja menetlusosalistel kiiremini leida võrreldavaid juhtumeid ning vähendaks olukordi, kus hüvitise suurus kujuneb juhuslikult või piiratud võrdlusbaasi põhjal, samuti vähendaks see vaidluseid mittevaralise kahju suuruse üle.

Kokkuvõttes näitavad analüüsi tulemused, et ühiskonna heaolu taseme kriteerium vajab suuremat ühtlustamist ja meetodilist selgust. Peamised parendussuunad on heaolu taseme kriteeriumi sisustamine üksnes tarbijahinnaindeksi kaudu; varasemate võrreldavate hüvitiste süstemaatiline indekseerimine tarbijahinnaindeksiga; ühtse ja struktureeritud kohtupraktika andmebaasi loomine ning ühiskonna heaolu taseme kriteeriumi selgem ja järjepidevam põhjendamine. Nende meetmete rakendamine suurendaks hüvitiste võrreldavust, parandaks õiguskindlust ning aitaks tagada, et hüvitised peegeldaksid paremini ühiskonna majanduslikku reaalsust ja muutuvat heaolutaset.

THE IMPACT OF ECONOMIC CIRCUMSTANCES ON THE AMOUNT OF COMPENSATION FOR NON-PECUNIARY DAMAGE

SUMMARY

The aim of this master's thesis is to examine the development and practical application of the criterion of the consideration of the overall economic circumstances in the determination of compensation for non-pecuniary damages in Estonian case law, and to assess whether and how this criterion is assessed in determining the compensation awarded in court practice. The study focuses on the question of whether the criterion of considering the overall economic circumstances constitutes a substantive and operational standard in judicial practice and aims to answer:

1. what data Estonian courts rely on when taking into account the level of societal welfare, and how this affects the amount of compensation for non-pecuniary damage;
2. how the European Court of Human Rights substantiates and defines the criterion of the level of societal welfare;
3. how the impact of economic indicators on compensation is taken into account in German case law.

Additionally, by comparative legal analysis, the study proposes the most relevant criterion to assess changes in economic conditions and its impact on the amount of compensation for damages.

Compensation for non-pecuniary damage is a discretionary area in Estonian civil law, as the legislator has established only a general principle that compensation must be a reasonable monetary amount, without providing a detailed framework for determining the monetary value of non-pecuniary harm. Consequently, the determination of the amount of compensation largely depends on judicial discretion, which creates a need for objective indicators capable of ensuring the reasonableness, consistency, and comparability of compensation awards. One such indicator is the criterion of consideration of the overall economic circumstances, which has been applied in Estonian judicial practice since 1998 following the jurisprudence of the Estonian Supreme Court (Riigikohus).

The first part of the thesis examines the theoretical background and historical development of the criterion in Estonian law. The analysis demonstrates that the criterion emerged in the late 1990s during a period of transformation of the Estonian legal system, when approaches to compensation

for non-pecuniary damages were being developed in alignment with European legal principles. It is concluded that the introduction of the criterion aimed to ensure that compensation amounts would be proportionate to the economic conditions of society and prevent excessively high claims. However, the Supreme Court did not provide a precise definition of the concept nor establish a clear methodology for its measurement, it has resulted in ambiguity in its practical application.

The central part of the thesis consists of an analysis of Estonian judicial practice concerning compensation for non-pecuniary damage. A sample of judgments from courts of first and second instance was compiled, covering a period of approximately two decades. The purpose of this analysis is to evaluate how the criterion of the general level of social welfare is applied in practice and whether courts rely on measurable indicators when determining compensation amounts. The analysis of judicial practice reveals that the concept of the general economic circumstances is predominantly used in a declarative manner. In the majority (90%) of the analyzed judgments, courts referred to the requirement that compensation must correspond to the overall economic circumstances; however, they rarely provided a substantive explanation of the indicators or data underlying such an assessment. In many cases, the reasoning was limited to a general statement that the compensation amount was consistent with the level of social welfare, without reference to specific economic indicators or calculations. This practice reduces the transparency of judicial reasoning and makes it more difficult to ensure the comparability and predictability of compensation awards. Furthermore, the analysis demonstrated that courts apply different indicators when assessing the level of social welfare, without a unified methodological approach. In some cases, reference was made to the changes average gross salary (20 cases out of 354) or the consumer price index (7 cases out of 354), while in many decisions no quantitative indicators were used at all. The most common indicator used was the average gross salary which was used as an indication of change in economic circumstances as well as in comparison with the the amount of damages. Such inconsistency increases the risk of unequal treatment and undermines legal certainty.

The study also examined the role of judicial practice reviews prepared by the Supreme Court in shaping the system of compensation for non-pecuniary damage. These reviews serve as important reference points for courts and contribute to the uniformity of judicial practice. However, the analysis indicated that excessive reliance on previous compensation ranges may hinder the adjustment of compensation amounts to changing economic conditions. When courts focus

primarily on maintaining consistency with earlier decisions, and sometimes without adequate analysis, they may fail to account for inflation or changes in the cost of living, which can result in a gradual decline in the real value of compensation. It is noted that the analytics who have prepared the analyses have marked on multiple occasions that the awards for damages have decreased in time in some categories, and there are occasions where the comparative analyses have been used inappropriately, such as the comparative cases are not comparative at all or the courts have not factored in the change in economic circumstances. Additionally, there are conflicting instructions whether the median of awards in a category should be used as a reference point or not, and in almost all analyses, there have been cases where the size of the damages awarded is significantly lower than the average, however the judge has deemed it in conformity with earlier damages.

A comparative analysis is conducted in order to evaluate how compensation for non-pecuniary damage is addressed in the jurisprudence of the European Court of Human Rights and in German legal practice. The analysis demonstrates that, although German law does not explicitly employ the concept of the general level of social welfare, case law still evaluates the change in economic indicators in some cases. The analysis finds that in some cases, German courts compare the current damages with previous awards and adjust them in accordance with inflation or changes in the value of money, thereby preserving the real value of compensation over time. The jurisprudence of the European Court of Human Rights indicates that the amount of compensation for non-pecuniary damage is influenced not only by the severity of the harm suffered by the individual but also by the economic conditions of the respondent state. This demonstrates that compensation levels are inherently linked to the broader socio-economic context and reflect the financial capacity of the party liable for compensation. The author also theorized that the origin of the criterion may have originally been ECHR practice but the analysis showed that this was not the case, since there were no ECHR references to economic circumstances before 1998, and even the years following 1998.

In the final part of the thesis, potential methods for measuring the general level of social welfare in Estonia are examined, and proposals were presented based on German practice for improving the system of compensation for non-pecuniary damage. The analysis led to the conclusion that the effective application of the criterion of the consideration of the general economic circumstances requires the use of clearly defined economic indicators and their consistent application in judicial practice. The author concludes that one of the key prerequisites for the substantive implementation

of the consideration of overall economic circumstances is the availability of reliable and accessible data, containing structured information on previous compensation awards, similarly to Germany's *Schmerzensgeldtabellen*. Such a system would enable courts to identify comparable cases more efficiently and when necessary, adjust compensation amounts on the basis of objective economic indicators. The study also identified the consumer price index as one of the most suitable indicators for measuring the level of social welfare in the context of compensation for non-pecuniary damage, as it directly reflects changes in purchasing power and the cost of living. Additionally, the indicator is used in German court practice, as well as analyzed by the Estonian Supreme Court in 2024 related to a case of awards for non-pecuniary damages. At the same time, the thesis emphasizes that no single economic indicator can fully capture societal values or the sense of justice. Therefore, when determining the amount of compensation for non-pecuniary damage, courts must also consider the severity of the violation, the individual circumstances of the victim, and the broader principles of fairness and proportionality which have been established by the Supreme Court.

In conclusion, the thesis demonstrates that the criterion of the general economic circumstances constitutes an important principle in Estonian law for determining compensation for non-pecuniary damage; however, its practical application remains inconsistent and insufficiently substantiated. Although the criterion is intended to ensure fairness and comparability of compensation awards, it does not always fulfill this function in practice due to the absence of a unified methodology for measuring the level of social welfare. The findings of the study highlight the need for clearer guidelines and based on analyzed practice, recommend the creation of a database that would enable courts to compare compensation amounts more systematically and to apply objective economic indicators to comparable cases' damages to maintain the real value of compensation over time.

KASUTATUD ALLIKAD

KASUTATUD ÕIGUSAKTID

1. Bürgerliches Gesetzbuch (BGB) in der Fassung der Bekanntmachung vom 2. Januar 2002 (BGBl. I S. 42, 2909; 2003 I S. 738), das zuletzt durch Artikel 1 des Gesetzes vom 29. März 2026 (BGBl. 2026 I Nr. 83) geändert worden ist.
2. Eesti Vabariigi põhiseadus. - RT I, 11.04.2025, 3.
3. Inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioon. - RT II 1996, 11, 34.
4. Inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioon - RT II 2010, 14, 54.
5. Liikluskindlustuse seadus. - RT I, 11.04.2014, 1.
6. Zivilprozessordnung (ZPO) in der Fassung der Bekanntmachung vom 5. Dezember 2005 (BGBl. I S. 3202; 2006 I S. 431; 2007 I S. 1781), die zuletzt durch Artikel 2 des Gesetzes vom 22. Dezember 2025 (BGBl. 2025 I Nr. 349) geändert worden ist.
7. Tsiviilseadustiku üldosa seadus. Kehtivusaeg 01.09.1994 kuni 01.07.2002. - RT I 1994, 53, 889.
8. Vabariigi Valitsuse määrus palga alammäära kehtestamine. Kehtivusaeg 01.01.2008 kuni 30.06.2009. - RT I 2007, 71, 442.
9. Vabariigi Valitsuse määrus palga alammäära kehtestamine. Kehtivusaeg 01.01.2016 kuni 31.12.2017. - RT I, 22.12.2015, 51.
10. Võlaõigusseadus. - RT I, 11.11.2025, 16.
11. Ravimiseadus. - RT I, 12.07.2025, 24.

KASUTATUD KOHTUPRAKTIKA

Riigikohtu lahendid

12. RKTKo 1-22-5835/33.
13. RKTKo 3-2-1-32-98.
14. RKHko 3-3-1-27-02.
15. RKTKo 3-2-1-111-96.
16. RKTKo 3-2-1-80-13.

17. RKTko 3-2-1-18-13.
18. RKKKo 3-1-1-116-12.
19. RKKKo 3-1-1-57-10.
20. RKTko 3-2-1-159-09.
21. RKTko 3-2-1-19-08.
22. RKTko 3-2-1-81-05.
23. RKTko 3-2-1-1-01.
24. RKTko 3-2-1-37-06.

Esimese astme kohtute lahendid

25. HMKo 28.02.2014, 1-13-11741/10.
26. HMKo 30.05.2013, 1-13-3284/12.
27. HMKo 17.12.2015, 1-15-7019/43.
28. HMKo 26.07.2016, 1-15-10119/38.
29. HMKo 13.01.2016, 1-15-9878/11.
30. HMKo 19.05.2016, 1-16-128/11.
31. HMKo 25.05.2016, 1-16-2655/11.
32. HMKo 11.10.2018, 1-18-3901/50.
33. HMKo 07.05.2019, 1-19-1908/17
34. HMKo 09.08.2019, 1-19-3791/17.
35. HMKo 26.10.2020, 1-20-1414/36.
36. HMKo 06.01.2021, 1-20-2515/44.
37. HMKo 02.06.2021, 2-21-8880/27.
38. HMKo 08.07.2021, 2-19-17902/32.
39. HMKo 02.05.2022, 1-21-8108/20.
40. HMKo 14.06.2023, 2-20-5422/51.
41. HMKo 14.08.2023, 2-23-7499/15.
42. HMKo 30.08.2024, 1-24-941/37.
43. HMKo 27.11.2025, 1-25-4145/25.
44. PMKo 23.02.2017, 1-16-10882/14.
45. PMKo 29.11.2019, 1-19-8104/27.

46. TMKo 29.11.2016, 1-15-5574/71.
47. TMKo 21.12.2016, 1-16-1830/34.
48. TMKo 06.01.2017, 1-16-9178/19.
49. TMKo 22.03.2017, 2-16-6002/35.
50. TMKo 30.04.2020, 2-20-972/7.
51. TMKo 08.01.2021, 2-20-12562/18.
52. TMKo 22.06.2022, 1-22-957/15.
53. TMKo 23.01.2024, 1-23-4097/44.
54. TMKo 08.05.2024, 2-20-14816/146.
55. TMKo 10.06.2024, 1-24-1088/14.
56. TMKo 02.04.2025, 2-23-12249/60.
57. TMKo 30.06.2025, 1-24-7422/23.
58. VMKo 12.12.2013, 2-12-35281/39.
59. VMKo 25.02.2021, 1-21-1032/15.

Teise astme kohtute lahendid

60. TlnRnKo 16.05.2014, 1-13-11316/37.
61. TlnRnKo 16.08.2015, 1-15-1657/33.
62. TlnRnKo 14.10.2015, 1-15-4232/18.
63. TlnRnKo 22.02.2016, 1-15-7843/22.
64. TlnRnKo 16.03.2016, 1-15-8718/29.
65. TlnRnKo 15.12.2016, 1-16-4071/36.
66. TlnRnKo 16.01.2019, 2-17-11523/63.
67. TlnRnKo 11.06.2020, 1-19-4422/92
68. TlnRnKo 21.10.2022, 2-20-12279/31.
69. TlnRnKo 05.12.2022, 1-22-3049/24.
70. TlnRnKo 28.02.2024, 2-21-2902/59.
71. TlnRnKo 22.12.2025, 1-25-1965/40.
72. TrtRnKo 27.06.2011, 2-10-16044/26.
73. TrtRnKo 10.05.2013, 2-12-5593/29.
74. TrtRnKo 23.09.2013, 2-10-65632/45.

75. TrtRnKo 27.03.2014, 2-11-28562/42.
76. TrtRnKo 11.09.2019, 1-19-465/66.
77. TrtRnKo 04.11.2020, 1-20-4198/31.
78. TrtRnKo 17.06.2021, 1-20-278/43.
79. TrtRnKo 01.03.2022, 1-21-5167/31.
80. TrtRnKo 31.03.2022, 2-21-2716/96.
81. TrtRnKo 7.11.2023, 1-22-5835/25.
82. TrtRnKo 11.09.2024, 1-23-4097/51.
83. TrtRnKo 28.06.2024, 2-22-15847/47.
84. TrtRnKo 18.12.2025, 1-25-585/29.

Euroopa Inimõiguste Kohtu lahendid

85. EIKo 16064/90, 16065/90, 16066/90, 16068/90, 16069/90, 16070/90, 16071/90, 16072/90 and 16073/90, Varnava and others v. Turkey.
86. EIKo 25656/94, Case of Orhan v. Turkey.
87. EIKo 30985/96, Case of Hasan and Chaush v. Bulgaria (2000).
88. EIKo 31195/96, Case of Nikolova v. Bulgaria (1999).
89. EIKo 36590/97, Case of Göç v. Turkey.
90. EIKo 38884/97, Case of Nikolov vs Bulgaria.
91. EIKo 40016/98, Case of Karner v. Austria.
92. EIKo 64705/01, Case of Giuseppe Mostacciuolo v. Italy (NO. 1) (2004).
93. EIKo 64890/01, Case of Apicella v. Italy (2004).
94. EIKo 64890/01 Case of Apicella v. Italy, (2006).
95. EIKo 64886/01, Case of Cocchiarella v. Italy.
96. EIKo 64897/01, Case of Ernestina Zullo v. Italy.
97. EIKo 66/1997/850/1057, Case of Ergi v. Turkey.
98. EIKo 71/1997/855/1062–1064, Case of Demir and others v. Turkey.
99. EIKo 74153/01, Case of Popov v. Moldova (No. 1). Dissenting opinion of Judge Pavlovschi.
100. EIKo 99/1995/605/693, Case of Akdivar and others v. Turkey.

Saksamaa kohtulahendid

101. BGHZ, Beschluss vom 06.07.1955 – GSZ 1/55.
102. BGH, Urteil vom 08.06.1976 - VI ZR 216/74.
103. BGH, Urteil vom 19.12.1969 – VI ZR 111/68OLG Frankfurt a. M. vom 14.03.1968.
104. KG, Urteil vom 15.03.2004 - 12 U 333/02.
105. KG (12. Zivilsenat), Anerkenntnis- und Schlussurteil vom 04.05.2006 - 12 U 42/05
106. LAG Hamm (18. Kammer), Urteil vom 28.05.2025 – 18 SLa 959/24.
107. LG Amberg (2. Zivilkammer), Endurteil vom 14.09.2016 – 23 O 1004/13.
108. LG Amberg (2. Zivilkammer), Endurteil vom 01.10.2021 – 24 O 1019/15.
109. LG Arnsberg (2. Zivilkammer), Grund- und Teilurteil vom 16.02.2018 – 2 O 354/15.
110. LG Karlsruhe, Urt. v. 19.4.2023 – 6 O 175/21
111. LG Offenburg (2. Zivilkammer), Endurteil vom 20.03.2020 – 2 O 543/18.
112. LG Saarbrücken (4. Zivilkammer), Urteil vom 28.09.2021 – 4 O 265/20.
113. OLG Brandenburg (12. Zivilsenat), Urteil vom 14.01.2016 – 12 U 160/14.
114. OLG Brandenburg (7. Zivilsenat), Urteil vom 30.10.2019 – 7 U 147/15.
115. OLG Celle (14. Zivilsenat), Urteil vom 31.01.2024 – 14 U 58/23.
116. OLG Frankfurt a. M. (8. Zivilsenat), Urteil vom 18.02.2025 – 8 U 8/21.
117. OLG Hamburg (1. Zivilsenat), Urteil vom 05.09.2024 – 1 U 95/23.
118. OLG Hamm (7. Zivilsenat), Beschluss vom 22.01.2021 – 7 U 18/20.
119. OLG Hamm (26. Zivilsenat), Urteil vom 15.02.2022 – 26 U 21/21.
120. OLG Hamm (7. Zivilsenat), Teilanerkennnis- und Teilendurteil vom 21.11.2025 – 7 U 49/24.
121. OLG Jena, Urteil vom 13.4.2022 – 2 U 1250/20.
122. OLG München (15. Zivilsenat), Endurteil vom 04.12.2019 – 15 U 3688/18.
123. OLG München (10. Zivilsenat), Endurteil vom 06.12.2019 – 10 U 2848/19.
124. OLG Nürnberg, Urteil vom 20.8.2020 – 13 U 1187/20.
125. OLG Stuttgart (10. Zivilsenat), Urteil vom 20.02.2024 – 10 U 76/23.

KASUTATUD ELEKTROONILISED ALLIKAD

126. Beck-Online. - <https://beck-online.beck.de/Home> (28.04.2026).

137. Sedman, M. Mittevaralise kahju hüvitamise nõuded kriminaalasjades 2018.–2020. aastal. Tartu: Riigikohus: õigusteabe- ja koolitusosakond 2020. - https://www.riigikohus.ee/sites/default/files/analyys/10_Mittevaraline_kriminaal.pdf (15.04.2026).
138. Toomiste, M., Hendrikson, M. Mittevaralise kahju hüvitamise nõuded haldusasjades 2018.–2019. aastal. Tartu: Riigikohus: õigusteabe- ja koolitusosakond 2020. - https://www.riigikohus.ee/sites/default/files/analyys/08_Mittevaraline_haldus.pdf (15.04.2026).
139. Vutt, M. Lähedase isiku surma põhjustamisega tekitatud mittevaralise kahju hüvitamine. Tartu: Riigikohus: õigusteabe osakond 2012. - https://www.riigikohus.ee/sites/default/files/elfinder/analyysid/2012/mittevaralinekahjusrmapohjustamisel_avaldamiseks.pdf (15.04.2026)
140. Vutt, M. Mittevaralise kahju hüvitamise hüvitamise nõuded halduskohtus. Tartu: Riigikohus: õigusteabe osakond 2007. - <https://www.riigikohus.ee/sites/default/files/elfinder/analyysid/2007/mittevaralisekahjuhuvitaminehalduskohtus.pdf> (15.04.2026).
141. Vutt, M. Mittevaralise kahju¹ hüvitamise nõuded tsiviilasjades esimese ja teise astme kohtutes 2006. aastal. Tartu: Riigikohus: õigusteabe osakond 2007. - <https://www.riigikohus.ee/sites/default/files/elfinder/analyysid/2007/mittevaralinekahju2006kokkuvote.pdf> (15.04.2026).
142. Vutt, M., Lillsaar, M. Mittevaralise kahju hüvitamise nõuded tsiviilasjades esimese ja teise astme kohtutes 2008. aastal. Tartu: Riigikohus: õigusteabe osakond 2009. - https://www.riigikohus.ee/sites/default/files/elfinder/analyysid/2009/mittevaralinekahjutsiviilasjades_2008_maarja_lillsaar_margit_vutt.pdf (15.04.2026).
143. Vutt, M. Mittevaralise kahju hüvitamise nõuded tsiviil- ja kriminaalasjades esimese ja teise astme kohtutes 2016. aastal. Tartu: Riigikohus, õigusteabe osakond 2017. - <https://www.riigikohus.ee/sites/default/files/elfinder/analyysid/2017/Mittevaralise%20kahju%20h%C3%BCvitamine%20tsiviil-%20ja%20kriminaalasjades%202016.pdf> (14.04.2026).
144. Statistikaamet: Ostujõu kalkulaator. - <https://stat.ee/et/ostujou-kalkulaator> (14.04.2026).
145. Statistikaamet: Statistika andmebaas.

- a. IA002: tarbijahinnaindeks, 1997 = 100 (kuud). -
https://andmed.stat.ee/et/stat/majandus__hinnad/IA002 (14.04.2026).
 - b. PA51: keskmine bruto- ja netokuupalk (2000–2017, kuud). -
https://andmed.stat.ee/et/stat/Lepetatud_tabelid__Majandus.%20Arhiiv__Palk%20ja%20toojeukulu.%20Arhiiv/PA51 (14.05.2026).
 - c. PA92: Keskmine brutokuupalk (1992-2000, kvartalid). -
https://andmed.stat.ee/et/stat/Lepetatud_tabelid__Majandus.%20Arhiiv__Palk%20ja%20toojeukulu.%20Arhiiv/PA92/table/tableViewLayout2 (27.04.2026).
 - d. RAA0012: sisemajanduse koguprodukt ja kogurahvatulu (ESA 2010) (kvartalid). -
[https://andmed.stat.ee/et/stat/majandus__rahvamajanduse-arvepidamine__sisemajanduse-koguprodukt-\(skp\)__pehilised-rahvamajanduse-arvepidamise-naitajad/RAA0012](https://andmed.stat.ee/et/stat/majandus__rahvamajanduse-arvepidamine__sisemajanduse-koguprodukt-(skp)__pehilised-rahvamajanduse-arvepidamise-naitajad/RAA0012) (14.04.2026).
146. Tarum, S. Objektivsete kriteeriumite kasutamine kehvastuse ning tervisekahjustuste korral mittevaralise kahju hüvitise suuruse hindamisel lepinguvälistes suhetes. Magistritöö. Juhendaja Age Värvi. Tallinn: Tartu Ülikool 2016.
147. xLaw. - <https://get.xlaw.eu/#xlaw> (28.04.2026).

KASUTATUD SEADUSE KOMMENTAARID

- 148. Varul, P. jt (koost). Võlaõigusseadus I. Üldosa (§§ 1-207). Komm vlj. Tallinn: Juura 2006.
- 149. Jäätma, J., Pilving, I. Põhiseaduse § 25 kommentaar, kumm 54. – Ü. Madise jt (toim). Eesti Vabariigi põhiseadus. Kommenteeritud väljaanne. 4., täiend. vlj. Tallinn: Juura, 2017.

KASUTATUD ARTIKLID JA RAAMATUD

- 150. Altwicker-Hámori, S., Altwicker, T., Peters, A. Measuring Violations of Human Rights. - Zeitschrift für ausländisches öffentliches Recht und Völkerrecht (ZaöRV) 76, 2016.
- 151. Arnardóttir, O. M. Res Interpretata, Erga Omnes Effect and the Role of the Margin of Appreciation in Giving Domestic Effect to the Judgments of the European Court of Human Rights. - The European Journal of International Law Vol. 28 no. 3.

152. Aule, E. Röövlid tülitasiid pankka. Post: rahva tõeline hääl, nr 349. Tallinn: 1994.
153. Fikfak, V. Non-pecuniary damages before the European Court of Human Rights: Forget the victim; it's all about the state. - Leiden Journal of International Law, Volume 33, Issue 2.
154. Jõks, H. Moraalse kahju hüvitamisest. Võrumaa teataja, nr 38: Juriidiline lisa, nr 2 (20). Võru: AS Võru teataja 1997, lk 2.
155. Liiva, T. Au teotamisega tekitatud moraalse kahju hüvitamine. Post: rahva tõeline hääl, nr 912. Tallinn: 1996.
156. Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch, 10 Aufl, § 253. C.H. Beck: 2025.
157. O. Ichim. Just Satisfaction Under the European Convention on Human Rights. Cambridge University Press: 2014.
158. Relvaäriiga seotud Olev Salustel võib olla teisigi patte. Virumaa teataja, nr 120. Rakvere: Eesti Ajaleht 1995.
159. Sandre, A. Toomepuu versus Laar ja Riigikantselei. Hommikuleht: üle-eestiline päevaleht, nr 34 (334). Tallinn: 1994.
160. Slizyk, A. Handbuch Schmerzengeld 2026. C.H. Beck: 2026.

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Annika Allikas ,
(autori nimi)

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose
Ühiskonna üldise heaolu taseme mõju mittevaralise kahju hüvitise suurusele ,
(lõputöö pealkiri)

mille juhendaja(d) on Age Värv ,
(juhendaja nimi)

reprodutseerimiseks eesmärgiga seda säilitada, sealhulgas lisada Tartu Ülikooli digitaalarhiivi kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni;

2. annan Tartu Ülikoolile loa teha punktis 1 nimetatud teos üldsusele kättesaadavaks Tartu Ülikooli veebikeskkonna, sealhulgas digitaalarhiivi kaudu Creative Commons'i litsentsiga CC BY NC ND 4.0, mis lubab autorile viidates teost reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning keelab luua tuletatud teost ja kasutada teost ärieesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni;
3. olen teadlik, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile;
4. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

Annika Allikas

29.04.2026